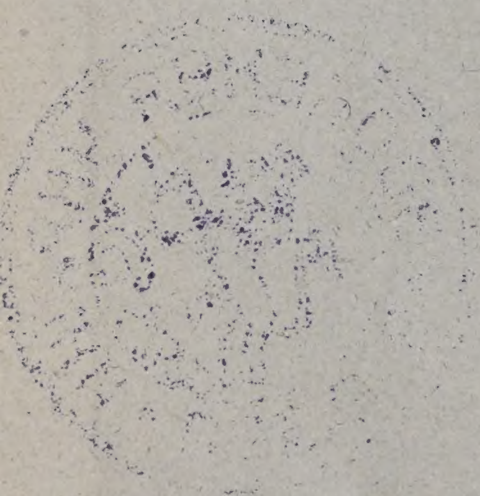
ГОСПОДАРСЬКА БІБЛЇОТЕКА
ТОВ. „ПРОСЬВІТА"

РІЛЬНИЧІ ДОСЬВІДИ

Господарська бібліотека Товариства „Просьвіта“ у Львові.
Ч. 5.

Рільничі досьвіди і проби,

роблені заходом Товариства „Просьвіта“ у Львові на селянських господарствах в літах 1908—1910.

Зладив

СИДІР КУЗИК,
б. вандрівний учитель господарства при Товаристві „Просьвіта“ у Львові.

(З 6 образками.)

ЛЬВІВ, 1911.

Коштом і заходом Товариства „Просьвіта“.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

В отсїй книжочцї оголошуємо вислїди рільничих проб і досьвідів, які Головний Видїл Товариства „Просьвіта“ у Львові переводив на полях селян, членів „Просьвіти“ при помочи своїх вандрівних учителїв господарства.

Товариство „Просьвіта“, сповняючи свої завданя просьвітного і господарського піддвигненя руських селян в Галичинї, працювало не лиш словом але і дїлом над поширенєм господарської просьвіти, над поліпшенєм дотеперішних способів господарки. В господарцї наших селян є ще великі хиби і недостачі. Згадаємо лише хочби се, що землю у нас невідповідно обробляють та навозять, штучних навозів уживає ся дуже мало, на добір відповідного насїня не звертає ся найменшої уваги, сїножати наші занедбані, про многі дуже важні пастівні ростини мало хто знає і т. д. Через те наша земля не приносить такого урожаю, як могла би давати, коли би на нїй господарив прим. німецький або чеський хлїбороб. В нашій земли лежать дїйсно величезні скарби, але лежать даром, укриті, невизискані, бо селяни наші не знають ще способів новочасної господарки, які позволяють видобути з землї нераз о 50% більше, як наш галицький селянин добуває тепер.

Тому товариство „Просьвіта“ постановило познакомити наше селянство з користями із введеня до се-

лянських господарств господарських новостий, у нас ще мало знаних, але в других краях вже давно випробованих і загально уживаних, та в тій цїли послугувало ся не лиш відчитами, але також живим примїром, рільничими досьвідами і пробами. І так закладано під наглядом і після вказівок Товариства досьвідні поля з ужитєм штучних навозів на орних полях та сїножатях, роблено досьвіди з мало розширеними а хосенними пастівними ростинами та ублагородненими відмінами збіж, роблено проби з новими, мало звісними у нас господарськими знарядами і т. и. Все те було получене зі значними коштами, але Товариство видатки ті радо покривало, бо знало, що видатки, зроблені Товариством вернуть ся членам селянам десятькратно. Добре переведена проба, удачне досьвідне поле переконає не лиш того, що робив пробу, але і його сусїдів, та причинить ся до розширеня того нового господарського способу.

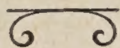
Щоби однак не лиш найблизші сусїди тих, що переводили досьвіди, але весь загал руських хлїборобів дізнав ся, як випали проби з ріжними господарськими новостями у нас, щоби побачив, що і в наших господарствах всякі новости значно можуть причинити ся до піднесеня видатности землї, подаємо друком звіти з тих проб і досьвідів. В сїй книжцї читач довідає ся зі слів, писаних самими селянами, як удали ся у них нові пастівні ростини, чи ублагороднені відміни збіж, яку користь принесло ужитє штучних навозів на сїножати, чи на поли, якими оказали ся нові господарські знаряди і т. под. Уважний читач стріне ся в отсїй книжочцї коли не зі своїм селом і зі своїми знакомими, то з сусїдним селом або бодай зі своїм повітом. Книжка повинна найти приступ так до

селян, як і до інтеліґентів, що працюють на селї, та заохотити до введеня обговорюваних тут способів господарських, або бодай до зробленя проби з ними. Коли наші рільничі досьвіди і проби причинили ся до господарського поступу поодиноких селян, то в ще більшій мірі нехай се зробить сеся книжочка. З тим бажанєм пускаємо її в сьвіт як 5. випуск Господарської бібліотеки Товариства „Просьвіта", та при тій нагоді складаємо публичну подяку тим нашим селянам, що не жалували труду і заходу, щоби підняті досьвіди перевести точно і совісно.

Львів, в липни 1911.

З Головного Видїлу Товариства „Просьвіта".

Вступне слово.

Низький стан рільничої продукциї на селянських господарствах східної Галичини кидає ся в очи кождому, чи то хто глядить на поля і сїножати, чи шукає відомостий зі статистичних даних. Серед наших селян панують ще невідповідні в теперішні часи екстензивні способи господарки, замість інтензивних, які вимагають що правда більше накладу праці і гроша, але за те позволяють більше плодів з землї витягнути. Причиною сего стану є брак заводової господарської просьвіти, а наслїдком є, що селянська родина не може вижити зі свого кавалка ґрунту, через те задовжує землю, та шукає ратунку в зарібковій або і переселенчій еміґрациї. Очевидно, що саме поліпшенє хлїборобської технїки, а з осібна піднесенє рільничої продукциї не розвязує ще аґрарного питаня в Галичинї, на яке складають ся і инші причини, але все таки стане дуже важним причинком до поправи наших господарських відносин.

Одиноким у нас товариством, покликаним до ширеня рільничого знаня, до поліпшеня хлїборобської технїки було до недавна Товариство „Просьвіта“, бо

до 1910 р. наше товариство господарське, до якого та справа належить, не розвинуло було значнійшої діяльности. Ту свою задачу старало ся Товариство сповнити не лиш живим і друкованим словом заохоти, але і ділом, приміром. Рільничі досьвіди і проби, які займають одно з найпочеснійших місць в діяльности кождої корпорациї, що працює над піднесенєм рільництва, взяло Товариство в проґраму своєї діяльности. Рільничі досьвіди є двоякого рода. Одні бувають характеру чисто наукового для висьвітленя ріжних питань для наукових цілий і тими досьвідами займають ся рільничі досьвідні стациї, а другі досьвіди є показові, демонстрацийні, що мають спопуляризувати менше звісні рільничі новости. Такі досьвіди є найліпшою, бо поглядовою методою ширеня рільничого зnаня. Господарської просьвіти треба учити старих, а тут самі слова хочби і найкращі не вистарчають, потреба дати реальні, наглядні докази, щоби склонити господаря до якої новости. Сю задачу власне сповняють досьвідні поля. Досьвідні поля поучують про нові здобутки господарської науки і практики не лиш одного господаря, але цілий гурт сусідів, що дістають нагоду ствердити наочно корисні висліди нового способу. Того рода власне досьвіди для піднесеня рільничої продукциї заініциювало у нас Товариство „Просьвіта“, коли релятивне збільшенє краєвих і державних субвенций на цїли рільництва для Товариства уможливило йому того рода діяльність.

Для поліпшеня цілої технїки рільничої є власне піднесенє рільничої продукциї, збільшенє видатности господарських ростин найважнійшою річию, бо без сего і не можна думати про поліпшенє годівляної го-

сподарки. На збільшенє рільничої продукциї складають ся головно отсї чотири чинники:

1. відповідне навоженє,

2. відповідна обрібка землї,

3. добірне насїнє,

4. рільні меліорациї, о скілько дана земля їх потребує.

Товариство „Просьвіта“ старало ся виказати практично при помочи рільничих досьвідів і проб конечність і пожиток кождого з тих средств з виїмком рільних меліораций, що до того рода пропаґанди з природи річи так не надають ся. І так закладано досьвідні поля зі штучними навозами на полях і сїножатях, роблено проби з ублагородненим насїнєм збіж, з мало розширеними пастівними окіпними ростинами, роблено заходи для розширеня ужитя бодай деяких господарських знарядів, як обсапники „Плянет“ і сїножатні борони. Задля скупих материяльних средств, якими Товариство розпоряджало на ту цїль, треба було кождого року обмежити ся лиш на два, три роди рільничих досьвідів. Так в 1907. р. розпочато від досьвідів зі штучними навозами на сїножатях, на 1908. р. ті досьвіди заложено вже на більшу скалю, а також роблено досьвіди з пастівними ростинами, як пастівні бураки і морква. В 1909. р. закладано досьвіди з пастівною морквою, бруквою та кінським зубом, роблено проби з зеленими навозами, закладано досьвідні поля зі штучними навозами під ярі ростини. В 1909/10 р. закладано досьвідні поля зі штучними навозами на орних полях та на сїножатях, роблено проби з ублагородненими відмінами жита і пшеницї, та досьвіди з поправою пасовиск і управою пісків. До деяких місцевостий, в яких переводили ся досьвіди з пастівними

ростинами або на сіножатях, розсилано безплатно обсапники „Плянет“, зглядно сіножатні борони. Орґанізацию, закладанє і люстрацию досьвідних піль провадив з рамени Головного Виділу вандрівний учитель господарства, від 1907. р. п. Александер Гарасевич, а від 1. мая 1909. р. Сидір Кузик.

В 1910. р. наступила зміна в проґрамі економічної діяльности Товариства „Просьвіта“. Практичну сторону господарської діяльности передано майже в цілости ново зреорґанізованому краєвому Товариству господарському „Сільський Господар“, а з тим в першій мірі справу рільничих досьвідів.

Хоч Товариство цілої своєї проґрами в области рільничих досьвідів не розвинуло було єще, то діяльність Товариства в 1907—1910 р. на тім поли представляє вже замкнену цілість, дальше не буде она вести ся. Працю ту власне представляємо тут на основі голосів самих господарів, що переводили досьвіди. Голоси ті, наведені нами лише зі стилїстичними змінами і вигладженєм, подають ряд цікавих даних, що виказують користи ужитя чи то штучних навозів, чи пастівних ростин, чи ублагородненого насіня збіж. Між звітами знайдуть ся деякі з менше сьвітлими або зовсім незначними вислїдами. Причина лежить найчастійше в невідповіднім переведеню досьвіду, а зглядно в невідповідній погоді, або елєментарних нещастях, які в тім періоді були частими явищами. Товариство не могло виконувати точної контролї над переведенєм всїх тих досьвідів, бо один аґроном, якого Товариство мало до розпорядимости, а для якого досьвідні поля не були одиноким, анї навіть головним занятєм, не міг контролювати переведеня вислїдів всїх рільних досьвідів. Господарі переводили досьвіди самостійно після

інструкциї Товариства і самі опісля складали звіти, з яких більшість тут наводимо.

Належить однак се піднести з признанєм для наших селян, що досьвіди ті понимали зовсїм поважно, старали ся переводити як найдокладнійше, та звіти старали ся подати як найточнійші. Совісне переведенє досьвіду уважали переважно за свій обовязок супроти Товариства і братів-селян, а як бачимо зі звітів, деякі господарі виїхавши до Америки не забували, що мають вивязати ся з піднятого діла і поручали тим, що оставали дома, щоби досьвід перевели до кінця і звіт прислали до „Просьвіти“. Се сьвідчить, що до того рода акциї наші селяни вже доволї зрілі, її розуміють і уміють перевести. Крім селян переводили досьвіди і сьвященники та декілька учителів. Сьвященники, о скілько прислали звіти, то присилали дуже докладні і совісно зроблені, однак на жаль дуже великий їх процент, більший, як з поміж селян, не прислав ніяких звітів. Процент тих, що прислали звіти, є при ріжних родах досьвідів ріжний, та пересїчно около 60% тих, що переводили досьвіди, прислали звіти.

Треба додати, що роки, в яких переводжено досьвіди, не були що до погоди і урожаю найліпші. Рік 1908. звісний з елєментарних нещасть, посухи, повений, туч і т. и. Не богато ліпший був рік 1909., а лиш один 1910. р. можна назвати що до урожаю добрим роком. Та однак беручи цїлість, досьвіди осягнули свою цїль.

О тім сьвідчать не лиш заяви самих селян, але і практика Товариства „Просьвіта“ з господарсько-торговельним віддїлом, що займав ся посередництвом в доставі господарських артикулів для селян. Именно переконано ся там, що з тих сїл або з тих околиць,

де роблено досьвіди, зростали значно замовленя чи то на штучні навози, чи на насінє пастівних ростин, чи на знаряди господарські. Се є доказом, що науку, яку приносили досьвідні поля, використовували селяни в своїм господарстві. І коли в тих околицях приймила ся управа пастівних ростин, коли почато розумно плекати сіножати і уживати штучних навозів на полях, коли оцінено значінє добірного насіня, то до сего причинила ся також і „Просьвіта“.

Однак се, що Товариство зробило в области рільничих досьвідів, се лиш перші кроки у нас на тім поли. Средства, які на ту ціль могло призначувати Товариство з своїх державних і краєвих субвенций, не були великі, за цілий час видано не більше, як кільканайцять тисяч корон на досьвідні поля. Що се зовсім незначна сума, то для приміру наведемо краківське рільниче Товариство, яке щорічно звичайну субвенцию на попиранє рільничої продукциї в висоті понад 100 тисяч корон призначує на рільничі досьвіди в два рази меншій західній Галичині. Рільничі досьвіди є найліпшим способом, щоби посунути значно вперед рільничу продукцию селянських господарств. Без досьвідних і показових піль годі собі представити інтензивну і доцільну працю над піднесенєм рільничої продукциї, що в східній Галичині є так важною річию. Але ті досьвіди мусять бути ведені на велику скалю, до чого потреба не лиш значнїйших материяльних средств, але й великого числа рільничих інструкторів, що мали би своєю задачию закладанє, нагляд і контролю досьвідних піль. Акцию досьвідних піль повинно ся зорґанізувати пляново і всесторонно. Потреба закладати досьвідні поля зі всякими родами штучних навозів, щоби з одної сторони спопуляризувати користи уживаня штучних навозів

взагалі, а з другої сторони виказати, які роди, зглядно які комбінациї штучних навозів на ріжних почвах Східної Галичини найліпше оплачують ся. Ужитє зелених навозів потреба також розширити при помочи досьвідних піль. Управу всякого рода пастівних ростин, як пастівні бураки, морква, кінський зуб, люцерна, еспарзета і ин., ужитє ублагороднених відмін ростин, раціональне плеканє сіножатий і пасовиск поширять найліпше досьвідні поля. Рільничі проби наглядно покажуть користи з глубокої оранки, доброго вичищеня ріллї, ужитя підскибників, драпачів, обсапників, рядкових сівачок і т. ин. При помочи досьвідних піль треба показати розумну управу пісків і торфищ, що у нас лежать ще неужитками. Належить сподіяти ся, що се все наступить і у нас, та що акция досьвідних піль прибере у нас богато ширші і всестороннїйші розміри.

На слїдуючих сторінках обговорено рільничі досьвіди після поодиноких родів, а іменно досьвіди з штучними навозами на сіножатях, та на полях орних і досьвіди з ублагородненими відмінами збіж. Голоси селян уложено після полїтичних повітів, а повіти уґруповано після свого ґеоґрафічного сусїдства.

Гуквальди, 1. липня 1911.

Сидір Кузик.

I. Досьвіди з управою пастівних ростин.

(Досьвіди з пастівними бураками і морквою, ужите обсапника „Плянет“.)

Пастівні ростини, а передовсім пастівні бураки та морква серед наших селян на жаль ще дуже мало звісні. Є се велика хиба, бо без пастівних бураків майже не дасть ся подумати відповідна годівля худоби через зимові місяці. Пастівні бураки бувають підставою годованя худоби в зимі і всюди за границею хлібороби управляють навіть в найменших господарствах пастівні бураки на зимову пашу. Лише у нас діє ся інакше, худобу тримають цілу зиму нераз на самій січці, лише слабо помащеній і очевидно, що з так годованої худоби не можна мати великого пожитку. При годованю пастівними бураками можна утримати більше число коров і то далеко ліпше як тепер, та можна мати з товару більшу користь. Для піднесеня годівлї худоби у нас конечною річию є управа пастівних буряків і моркви в селянських господарствах і то головно там, де нема сіножатий.

Пастівні бураки дають дуже добрий видаток, бо з морга видають 150—250, а навіть і до 300 метр. сотнарів, залежно від того, яка земля, як наво-

жена і оброблена. Є се вже велика скількість паші. На одну корову ваги 500 кґ., то є середної величини, рахують 15—25 кґ. бураків на днину, пересічно 20 кґ. Над міру бураків не добре давати. Коли худобу годує ся бураками через шість зимових місяців від листопада до мая, то є 180 днів, то на той час потреба 36—40 метр. сотн. бураків на одну штуку, рахуючи по 20 кґ. бураків денно. Проте лиш один морґ пастівних бураків може вистарчити для кількох штук худоби на цілу зиму. При такім годованю иншої паші не треба вже богато, вистане на одну корову денно около 5 кґ. сїна або конюшини, 5 кґ. соломи, 3 кґ. полови, та додаток ситної (ядерної, концентрованої) паші, як отруби, макухи і тим под. Пастівні бураки є знаменитою пашою для коров, особливо дійних, бо від бураків є більше молока. Також для тучних звірят та для свиний є добрі бураки, невідповідні є лише для коний і овець. В менших скількостях давані молодникови дїлають бураки дуже добре. Бураки згодовувані в не за великій скількости удержують звірята при здоровлю. В наслїдок свого холодячого, легко прочищуючого дїланя удержують знаряди травленя в здоровлю і запобігають забуреням в круженю соків. Крім коріня дають пашу також листє і головки з бураків. Листє бураків має таку саму кормову вартість, що середно добре сїно. Листє дає ся в станї сьвіжім, або коли є його більше, в станї заквашенім. Бурачинє можна давати дійним коровам аж до третини цїлої денної порциї паші, але треба змішати його з сїном або з соломою. Добре також посипати трохи шлямованою крейдою, щоби листє зробити ще здоровійшим.

З тих то причин не повинно забракнути пастівних бураків в сївообороті нї одного господаря, що хоче

держати худобу задля зиску, що хоче мати в зимі більше молока. Дрібний господар скаже може, що має так мало поля, що не може при своїх двох, трех морґах поля тратити місця на пастівні бураки. Однак се мильна гадка, бо при більшій скількости паші буде мати і більший дохід з товару і більше навозу. Тоді міг би ліпше гноїти своє поле, а через те менше поля видало би більше збіжа чи бараболь чи кукурузи, як передтим давав більший простір, але слабо навожений.

Бураки удають ся найліпше в земли середно спійній, не за сухій, але пропускальній і не мокрій. Під бураки не надають ся тяжкі глиї, землї підмоклі, або з дуже плиткою орною верствою і легкі піски. Земля мусить бути добре навожена обірником або штучними навозами, а так само добре оброблена, коли хочемо мати високий збір. Найліпше бураки давати по озиминах, аби ще в осени можна землю підготовити так, щоби з весною вже не треба іти на рілю з плугом. Бураки садить ся в рядках, віддалених на 40—50 цм., а бурак від бурака має в рядку стояти що 10—12 цм. Бураки треба пильно обсапувати, щоби не допустити до розвою бурянів.

П а с т і в н а м о р к в а є також дуже доброю пашою для худоби і що до землї є менше вибаглива, як бураки. Удає ся на кождій земли, чи то тяжкій глинї чи легкім піску, але найліпшими для неї є ґрунти пісковато-глинковаті. Моркву садить ся на гірших полях, на яких бураки не могли би добре удати ся. Морква є добра яко паша, а крім того має деякі лїчничі прикмети. Іменно запобігає груді, запаленю приладів травленя і розгріваючому діланю паші при переході до зимової паші, також причиняєть ся до усуненя

з кишок галапасних хробаків. В золзах, упертих катарах і горячках морква є для всїх звірят найвідповіднїйшою пашою. Моркву дає ся в таких самих скількостях як бураки, занадто перегодовувати звірята морквою не здорово. Одну лиш хибу має пастівна морква, а то се, що не дасть ся переховувати аж до весни як бураки, але треба її згодовувати в перших місяцях зими.

З повисше наведених причин старало ся Товариство „Просьвіта“ поширити між нашими селянами так корисну річ, як управа пастівних бураків або моркви. В тій цїли закладано поміж своїми членами селянами досьвідні поля з пастівними бураками і морквою, даючи безплатно насїнє тих ростин. Управа тих пастівних ростин має найбільше значінє там, де годує ся корови на молоко, тому при розсилцї насїня узглядню вано передовсїм ті села та околиці, де вже є молочарські спілки, або де є условини корисні для розвою молочарства. Звичайно до одного села посилано на руки читальнї насїнє для кількох селян.

Про вислїди тих досьвідів наводимо тут голоси селян. Бачимо з них, що всї собі хвалять ті пастівні ростини, передовсїм бураки і потверджують, що пастівні бураки є дуже добрим способом до збільшеня паші. З одного ара видавали бураки дуже ріжно в ріжних сторонах, зависимо від того, яка де була земля, як навожена, та як оброблена. Звичайно збирано 3—8 кірців з ара, то є 300—800 кірців з гектара, або 170—450 кірців з морґа, пересїчно 250 кірців з морґа. (При перерахованю вислїдів досьвіду з 1 ара на морґ (57 арів) чи на гектар треба на се тямити, що на малих арових парцельках збір буває трохи більший, бо тут звичайно бувають лїпші обрібка землї та навоженє.)

А) Пастівні бураки і морква.

Повіт Товмач.

1.

Отсе предкладаємо звіт в справі пастівних бураків, який всї члени з виїмком двох зложили устно. І так: 1. Павло Засаднюк посадив 5 арів бураків і мав політок дуже добрий, бо з одного ара випало около 8 кірців. Бураки садить від 10 літ. Насїнє прислане з „Просьвіти“ було добре. 2. Іван Кузьма засадив 8 арів бураків і з одного ара мав 7 кірців. Бураки садить вже від кількох літ і каже, що за нїяку цїну не перестав би садити бураків, бо они є великою помочию в годівли худоби. 3. Данило Кухнїй каже, що управа пастівних бураків є дуже хосенна для піднесеня годівлї худоби і відколи їх садить, може тримати більше штук худоби. Сего року засадив около $^1/_8$ часть морґа і мав 40 кірцїв. Насїнє з „Просьвіти“ було дуже добре. 4. Михайло Батіг засадив $^1/_8$ часть морґа і мав дуже добрий збір, бо около 60 кірців. Бураки садить від кількох літ і радить хотьби найбіднїйшому садити бураки. 5. Ілько Кухнїй каже, що одинокою радою на придбанє доброї паші для худоби є управа пастівних бураків. Садить бураки від кількох літ і нїколи йому не хибнули. Сего року засадив около 10 арів і мав з одного ара 8 кірців.

Осібно предкладають письменні звіти п. Михайло Кузьмин, голова читальнї і Осип Мельницький, управитель школи. Від себе Виділ читальнї додає, що вже майже від 15 літ садять в нашім селї пастівні бураки, а є се заслуга Виділу, що старає ся в тім напрямі впливати на членів „Просьвіти“. Члени прийшли до

переконаня, що рада виділу є добра і всї старають ся садити бураки. Насїнє бураків, присланих Головним Виділом зі Львова було дуже добре.

Виділ читальнї „Просьвіти“ в Олеши.

Михайло Кузьмин
голова.

Осип Мельницький
член Виділу.

16/XI. 1908.

2.

Пастівні **б у р а к и** удають ся на богатій земли, мірно вогкій, глубоко виробленій, пухкій і очищеній від хопт. Я управляю бураки пастівні від 16 літ і саджу що року по бараболях або кукурузах. Розуміє ся в зимі добре згною поле перегнилим гноєм. Бураки треба садити вчасно, найпізнійше до 1. мая, пізнійше посаджені бураки не удають ся добре. Занадто вчасно саджені бураки не сходять добре. Обриванє листя з бураків в літі, як я переконав ся, шкодить і зле впливає на зріст бураків. Найважнійше при садженю бураків є се, щоби до ямки вкладати по 7—8 зерняток, бо підчас посухи або зимна богато зерняток не сходить, а пересаджувані бураки мало варті; також мушка богато з'їсть. Сего року я засадив простір около 10 арів і мав з одного ара около 7—8 метр. сот. Бураки були великі, красні, але трохи рідкі, бо через посуху з весни з'їла мушка. З того насїня, яке я дістав з „Просьвіти“, були бураки густійші, бо засаджено в вогку землю. Одинока рада на побільшенє паші, а через те і піднесенє годівлї худоби є садити пастівні бураки.

Олеша, 18/XI. 1908.

Осип Мельницький
управ. школи.

3.

Простір 65 м. довгий, а 18 м. широкий (11·7 арів) засадив я 3 кґ. насіня б у р а к і в сапкою в рядах, віддалених на 30 цм. і зібравєм 10 возів бураків, кождий віз на 6 кірців. Бураки були великі, деякі важили 5—6 кґ., а десять більших бураків важило 53 кґ. Бураки саджу від 15 літ, (червоні мамути) і маю добрий поліїток та велику поміч в господарстві для худоби.

Мій спосіб управи є такий: В осени підкидаю глибоко, заволочу і завалкую, в зимі навожу обірником, на весні ґній приорую мілко, волочу і валкую. Тяжким марком на 5 значків роблю ряди на 30 цм. віддалені, та або насипаю насінє рукою і пригортаю, або саджу сапкою, а не копачем. Підчас вогкої весни добре є насипати, а підчас сухої ліпше є садити сапкою. Коли саджу сапкою, то кидаю в одну ямку 5—6 зерен. Потому, як поєдинкую, то лишаю найсильнійшу ростинку. Бураки саджу як найранше, бо мушка їх вже не псує так, як пізні. Коли бураки зійдуть, так зараз шарую, аби хопта не присіла. Що до обриваня листків. то переконавєм ся сего року в той спосіб, що бураки не обривані були богато більші, а там, де обірвані, були значно менші. У нас в Олеши від кількох літ садять бураки що року чим раз більше, а сего року розпродано в Олеши 260—300 кґ. насіня. Люди переконали ся, що бураки дають велику поміч в паші для худоби. Я сам що року спроваджую по 50—100 кґ. насіня і що року прибуває нових продуцентів.

Олеша, 15/XI 1908.

Михайло Кузьмин Байдяк.

4.

Члени нашої читальні, що садили пастівні **бураки**, зібрали з чотирох арів по 14—25 кірців бураків (слідує подрібне вичисленє, кілько хто зібрав).

Виділ читальні „Просьвіти“ в Колинцях.

Іван Яцюк, голова. Ілярий Михалевич, секретар.

24/XI. 1908.

5.

Прислане насінє пастівних **буряків** посіяло девять членів читальні в поли або в городі і зібрали з 1 ара від 14—18 кірців (8·4—12·8 метр. сотн.) Взагалі управа пастівних бураків є хосенною для наших господарів. Бураки на весні, коли лишає ся лише гірша паша, а властиво, коли годує ся січкою, дуже добрі є яко додаток до січки.

Виділ Читальні „Просьвіти“ в Товмачи.

Мих. Юрчак, голова. Микита Боберський, секр.

8/XI. 1908.

Повіт Калуш.

6.

Насінє пастівних **бураків** і **моркви**, прислане нам Гол. Виділом розділено межи 8 членів і кождий посадив по 2 ари бураків і моркви, а один 4 ари бураків. Насінє висіяно межи 16. а 28. цьвітня, та члени наші з виїмком одного всї сіяли не в рядках, як стояло в поученю, але після давної практики, то є насінє бураків садили в ямки, роблені мотикою і мотикою загортали, а насінє моркви сіяли в приготовлену рілю з вільної руки, широкометно. Сей спосіб вимагає менше заходу при сіяню, але не є добрий з инших при-

чин. Два инші знов сїяли і бураки так само як моркву, то є широкометно. Лиш один поступив точно після вказівок, поданих в „Письмі з Просьвіти“. За те пізнійше, особливо по зборі показало ся, що сей спосіб управи був найпрактичнійший, бо управа в сей спосіб переведена найтанше коштувала, а видала найлїпші результати. Правда, що з початку було більше заходу з моченєм насїня, зі значенєм рядів, за то таке насїнє борше і лїпше посходило. А що засїяно в ряди, то обсапувано з хопт при помочи присланого нам „Плянета“. Тим знарядом іде робота далеко борше, як ручною мотикою, бо на примір, коли на одноразове сапанє 2 арів бураків ручною мотикою страта часу виносила 10—12 годин, а при управі моркви на споленє такого самого простору виходило около 50 годин (при широкометній сїйбі моркву не можна інакше вичистити з бурянів, як лиш через поленє), то „Плянетом“ дасть ся се зробити за $2^1/_2$ годин. Крім того збір широкометної сїйби був о много менший, нїж при управі в ряди. Проте наші селяни повинні занехати давний лихий спосіб управи, а взяти ся до нових улїпшених способів. Збір випав так:

1. У тих, що бураки садили в ямки, а моркву сїяли широкометно, збір з 2-ох арів виносив:

Михайло Микитин	бураків	800	кґ.	моркви	365 кґ.
Василь Микитин	„	820	„	„	350 „
Ілько Стус	„	900	„	„	400 „
Никола Мельничук	„	750	„	„	340 „
Андрусь Литвинишин	„	900	„	„	380 „

2. У тих, що сїяли широкометно і бураки і моркву, збір з 2 арів виносив:

Петро Маґас	бураків	880	кґ.	моркви	375 кґ.
Йосиф Ганущак	„	700	„	„	320 „

3. Управа переведена після поученя „Просьвіти“ (садженє в ряди):

Роман Микитин з 2 арів бураків **1300** кґ., моркви **550** кґ.

Отже при управі в ряди збір з двох арів збільшив ся о третину.

Виділ Читальні „Просьвіти“ в Долпотові.

Петро Маґас, голова. Роман Микитин, секретар.

29/XI. 1908.

7.

Досьвід з управою пастівних бураків і моркви перевів я в той спосіб:

На 2 арах старанно обробленої ріллї посадив я бураки в рядках що 50 цм., а моркву що 40 цм. Працю коло оброблення бураків і моркви улекшив мені знаряд „Плянет“, який Гол. Виділ Товариства „Просьвіта“ прислав нам. Я зібрав

паст. бураків з 2 арів $9^1/_2$ кірців (5·7 м. сот.)
„ моркви „ „ „ $12^1/_4$ „ (8·5 „ „)

Досьвід переконав мене, що тут поплатнійша є пастівна морква. Она гідна є до дальшого ширеня, а то задля її величини і видатности. Округлі бураки не є відповідними для нашої глинястої землї, бо дуже слабо держать ся землї, на верху корінцем. Через се трудно їх обрабляти, бо скоро вимикають ся і потім вже не хочуть рости. На глинястій земли найлїпше удають ся бураки подовгастої форми.

Гринь Сорохтей в Мостищу.

1908.

8.

Після поученя і заохоченя „Письма з Просьвіти“ перевів я досьвід управи пастівних бураків і моркви. Морква удала ся менї дуже добре, бо з 2 арів було

528 кг. Густо саджена виросте дрібна і буде її менше. Бураків було з 2 арів 396 кґ. За уділенє менї насїня щиро дякую і предкладаю се справозданє.

Андрій Сеник в Мостищу.

8/XI. 1908.

Повіт Рогатин.

9.

Отсим повідомляємо Гол. Виділ Товариства „Просьвіта“, що прислане насїнє бураків і моркви принесло нам дуже гарну і хосенну користь, з котрої ми є вдоволені. Кождий з нас садив по 2 ари бураків і по 2 ари моркви і зібрав від 16—20 кірців бураків, а 8—12 кірців моркви. Бураки були такі уродливі, що один важив 4—5 кґ. Люди з сусїдних сіл брали від нас бураки на показ. Проте складаємо Сьвітлому Товариству за прислане насїнє горячу подяку.

Читальня „Просьвіти“ в Журавенку.

Григорий Ільків.

10.XI. 1908.

10.

З насїня присланого Гол. Виділом я засадив чверть морґа бураків. Бураки вродили ся жовті круглі і жовті довгі. Найбільший бурак важив 2 кґ. Земля добра, чорна 2 кляси, послїдна сїйба ячмінь, на веснї гноєно під бураки. Чверть морґа видав 70 м. сот.

Іван Дмитрів в Підмихайлівцях.

1908.

11.

Пастівні бураки оплатили ся всім дуже добре і є охота до садженя бураків. Є надія, що на другий рік будуть о много більше бураків для худоби садити,

бо дуже добре у нас поплачують ся, прим. де бульби буває 1 короць, там бураків буде 5 кірців.

Читальня „Просьвіти“ в Чагрові.

От. Юст. Гаврисевич, голова. Р. Цюга, секр.

7/XI. 1908.

Повіт Перемишляни.

12.

Ми посадили прислане Хв. Товариством насїнє пастівних бураків і моркви і поодинокі члени зібрали так:

Дмитро Цимбала	з 4 арів	28	кірців	(16·8 м. сот.)	бураків
Гордій Щур	„ „ „	27	„	(16·2 „ „)	„
Пилип Костїв	„ „ „	34	„	(20·4 „ „)	„
Данило Макар	„ „ „	28			„
Микола Возьний	„ „ „	25	„	(15 „ „)	„
Михайло Вороний	„ „ „	25	„	(„ „ „)	„
Михайло Цимбала	„ 2 „	15	„	(9 „ „)	„
Іван Возьний	„ „ „	10	„	(7 „ „)	моркви.

Насїнє було дуже добірне. Пастівні бураки мають велике значінє в господарстві, бо без бураків не може господар в малім господарстві тримати худоби.

Бураки варта садити, але земля мусить бути справна і насїнє добірне. Пастівна морква є поживна і її добре є давати в осени, при чім можна заощадити богато паші. Я сам сего року богато заощадив сїна і обороку. В такім малоземельнім господарстві можна більше худоби тримати, коли садить ся пастівну моркву і бураки.

Читальня „Просьвіти“ в Лагодові.

Никола Возьний, голова. Гринько Макар, писар.

15/XI. 1908.

Повіт Бучач.

13.

Пастівні б у р а к и є дуже хосенно управляти на пашу для худоби. Плужок „П л я н е т“ оказав ся добрим до бураків, кукурузи і бараболї. Кількох членів позичало його до сапаня. На другий рік будемо більше бураків садити, бо то є найліпший корм для худоби.

Читальня „Просьвіти“ в Новосїлцї язлов.

Андрій Бедрійчук. Яків Мороз.

Повіт Чортків.

14.

Хосенність управи пастівних б у р а к і в для піднесеня хову товару не дасть ся заперечити. Люди у нас починають то пізнавати і беруть ся до управи бураків що раз більше.

Видїл читальнї „Просьвіти“ в Паушівцї.

Михайло Роєк.

7/XI. 1908.

Повіт Залїщики.

15.

Нам було поручене роздати насїнє межи девять членів, але що много инших членів хотїли дістати насїнє, то ми роздїлили пробу межи 18 членів по пів фунта б у р а к і в, котрі посаджено на кусниках від 200 до 300 кв. метрів і разом зібрано 118 метр. сотн. бураків. Кождий зібрав 6—7 метр. сотн. Пастівні бураки у нас дуже удають ся, особливо „Мамути“. Бо хотяй в липни був мороз, а при кінци липня знов град так,

що вже навіть не було надії на бураки, то однак єще дали нам добру користь.

Виділ Читальні „Просьвіти“ в Кошилівцях.

Федь Федорків, голова. Семен Ільницький, касиєр.

21/XI. 1908.

Повіт Теребовля.

16.

Щиру подяку складаємо Вам ми члени читальні „Просьвіти“ за пастівні бураки, бо то дуже красна паша для худоби. На 4 арах поля було 25 кірців чистих бураків, були так великі, що не один важив 3—4 кґ., а були і більші. На 1909. рік богато має охоту садити ті бураки, бо побачили з них добру користь, хоч з весни бракувало дощу і через посуху богато бураків не посходило. Тож просимо Вас, щоби з весною прислали нам знов таких бураків, хотяйби і за якусь умірковану ціну.

Теодор Питак
в Слобідці струсівській.

10/XI. 0908.

Повіт Тернопіль.

17.

Нашим обовязком було вже прислати звіти, однак не моглисьмо, бо наше село навістила дня 16. мая така туча, що знищила все до найменшої ростинки так в городі, як і в поли. Тільки один член (Мих. Базар) був засіяв бураки і моркву в одній парцелї, де не було граду і мав дуже красний збір. Іменно засіяв по одному арови бураків і моркви і мав 300 кґ. моркви, а 345 кґ. бураків. Отже після нашого погляду

треба управляти ті ростини, бо будуть приносити великий пожиток для селян.

Читальня „Просьвіти“ в Почапинцях.

Михайло Базар, голова.

4/XI. 1908.

18.

Доносимо, що насінє бураків, яке ми дістали з „Просьвіти“, удало ся добре, хоть сей рік був по більшій части з дощами. З 4 арів видавало до 17 м. сотн. бураків, хотяй бураки дуже потерпіли від слоти. Тож узнаємо, що будемо брати ся до управи пастівних ростин.

Читальня „Просьвіти“ в Рогізній.

Олекса Береза, голова.

24/XI. 1908.

Повіт Броди.

19.

„Наука не йде в ліс“. Учитель господарства з Товариства „Просьвіта“ п. Гарасевич був в нашій читальни кілька разів, та горячо заохочував людий, щоби садили пастівні ростини, між иншим бураки і моркву. В 1907. р. прислало нам Товариство 3 кґ. насіня бураків і моркви, щоби для заохоти роздати членам даром. Дехто кпив собі, що читальники будуть „поле ґаїти“. Колиж по зборі побачено, який є урожай, то сего року вже ніхто не ждав на дарову роздачу, а люди самі через „Просьвіту“ замовили собі 20 кґ. насіня бураків і кілька кґ. насіня моркви. Перед тим ніхто не управляв бураків для худоби, аж тепер, як з „Просьвіти“ прийшла заохота, взяли ся до управи

сих ростин. Всюди треба живого приміру, а поступ буде.

За Виділ Читальні „Просьвіти“ в Ражневі.

о. Л. Сілінський голова. Василь Шманда, секретар.

26/III. 1908.

20.

Пастівні бураки і моркву, що ми отримали від Товариства, узнали всї члени пожиточними, навіть більше як конюшина. З одного ара зібрано пересїчно 7 кірців бураків, а 6 кірців моркви. Всї члени дякують за вашу добру раду і що року будуть садити бураки і моркву.

Виділ Читальнї „Просьвіти“ в Підберізцях.

11/XI. 1908.

Повіт Радехів.

21.

Менї вродило ся з присланого насїня на 2 арах 12 метр. сотн. пастівних бураків, а на других 2 арах 5 сотн. метр. моркви. Бураки були дуже добрі, одна штука була 3½ кґ. ваги, морква мала ваги 1 кґ. і висше. Се дуже добрий урожай на моїм пісчистім городї, але богато вкрали менї лихі люди. Як бим був садив бараболї на тих 4 арах, то певно, що не було би більше, як 4 мішки. Щиро сердечно дякую Сьвітлому Товариству за пораду і за насїнє.

Іван Журибіда
з Полового.

18 X. 1908.

Повіт Камінка Струмилова.

22.

Посилаємо звіт з вислїду управи пастівних бураків і моркви, переведеної членами читальнї:

Васил Стефанюк з	7·50	ара	5 ½ кірців	(3·3 м. сот. бурак.)	
Василь Возняк	1·5	„	8 „	(4·8 „ „)	„
Іван Панасюк	1	„	3 ½ „	(2 „ „)	„
Мих. Наконечний	2	„	7 „	(4·2 „ „)	„

(на ґрунтї по розібраних будинках) Семен Мотлюк зібрав з 1·5 ара 7 кірців (5 м. сотн.) моркви, яка знаменито удала ся і була груба в промірі на 9—11 цм.

Члени читальнї заявляють, що управа пашних бураків і моркви заслугує на розповсюдненє, бо оплатить ся для худоби лїпше, як бараболї. Член Семен Мотлюк заявляє, що лїпше сїяти моркву, нїж бураки, бо морква видатнїйша і не потребує так вибагливого ґрунту, а з присланих родів бураків лїпше садити бураки „Мамути“. Та сего року у нас бураки декотрим членам не удали ся з причини, що по засадженю навістив їх град зі зливою і так прибив землю та декотрі бураки, що одні з них хоть зійшли були, то пропали, а другі цїлком не зійшли.

Читальня „Просьвіти“ в Середпільцях.

Степан Панасюк, заст. головн. Василь Костюк, секретар.

9/XI. 1908.

23.

На засїданю читальнї „Просьвіти“ в Ордові члени здали звіт з проб і потвердили, що на нашій земли найлїпший хосен дали бураки. Морква вдала ся у нас на болитнистій земли. Збір був такий:

Павло Тимечко	з 6 арів	12 кірців бурак.		10 кірців моркви	
Яків Возняк	„ „	14 „	„	5 „	„
Антін Тимчук	4	8 „	„	2 „	„
Андрій Сарчук	„	9 „	„	6 „	„
Павло Рачун	„	10 „	„	8 „	„

У нас бураки управляють вже кілька літ, але моркви ще ніхто навіть не бачив, як виглядає, то не могли начудувати ся, що она може така вирости. Бураки у нас зародили дуже великі, як би не те слотне літо, то може ще більші би були. Наші студенти взяли були до Львова на вмисне два найбільші бураки (кождий важив по 7 кґ.) на показ до „Просьвіти“. — Для наших латинників кулко рільниче прислало бураків і кінського зуба. Але бураки не варта, що називають ся бураками. Кінський зуб за то приніс їм велику користь.

Читальня „Просьвіти“ в Ордові.

Павло Тимечко, голова. Павло Рачун, за секр.

7/XI. 1908.

Повіт Сокаль.

24.

Наші господарі більше собі хвалять пастівну моркву, як бураки, раз тому, що удає ся і на висшім ґрунтї, а друге уважають її за поживнїйшу від бурака. На наших полях що раз більше видати пастівну моркву.

Читальня „Просьвіти“ в Довжневі.

о. В. Фартух, голова. Максим Панькевич, секретар.

11/XI. 1908.

25.

Посилаємо отсей звіт з досьвідів з бураками і морквою:

Григорий Хрущ зібрав з 2·5 ар. 15 мет. сот. бураків, а з 1·5 ар. 10 м. с. моркви на чорній земли по бараболи на осіннім гною;

Остап Вец зібрав з 2 ар. 10 м. с. бураків і з 1·5 ар. 12 м. с. моркви на чорноземі по веснянім гною;

Демко Савалюк зібрав з 2 ар. 10. м. с. бураків і з 2 ар. 10 м. с. моркви на чорноземі по просї;

Михайло Хома зібрав з 3 ар. 20 м. с. бураків, а з 2 ар. 13 м. с. моркви по зборі цебулї без погною;

Петро Хрущ зібрав з 2·5 ар. 10 м. с. бураків, а з 1·5 ар. 8 м. с. моркви (по бульбі);

Михайло Ткачук зібрав з 2·5 ар. 15 м. с. бураків, а з 2 ар. 15 м. с. моркви на веснянім гною по зборі ячменю.

Бураки дуже добрий ґатунок, бо великі. Але моркву лїпше давати коровам, бо дають більше молока, а по друге гичка з моркви дає також великий пожиток для безрог, бо можна через три місяцї від липня до вересня рвати (два рази на місяць), а проте морква ще лїпше росте.

Читальня „Просьвіти“ в Хороброві.

Остап Вец, голова. Петро Хрущ, секретар.

5/XI. 1908.

(Замітка: Листє бураків та моркви лїпше однак є не обривати в часї зросту ростин, бо при обриваню гички корінє не розвиває ся як слїд. Ред.)

26.

Ми садили бураки після поученя „Письма з Просьвіти“ і з насїня, що Ви нам прислали, мали ми красний збір, бо з 4 арів збиралисьмо від 18—22 кірців. Такого збору ми ще до сего часу не мали. Одні члени

садили на осіннім гною, а другі без гною і бураки удали ся на кождім поли дуже добре. Управа бураків є хосенна для годівлї худоби і піднесеня господарки. На другий рік замовляємо рівнож тото саме насінє.

„Плянет“, що Ви нам прислали, є дуже відповідним знарядом при поленю бураків, улекшує працю і не богато забирає часу. Сего року уживали тільки самі члени читальнї. Оплати за знаряд не вкладалисьмо длятого, щоби більше людий заохотити до садженя бураків.

Читальня „Просьвіти“ в Конотопах.

Тимко Грондзель, голова.

Повіт Рава Руска.

27.

З посаджених чотирох арів пастівних бураків вродило ся 20 кірців на сьвіжім обірнику. На такім самім кавалку і на обірнику бараболя видала 9 кірців. З того видно, що бураки лїпше оплатить ся садити для паші, як бараболї.

Павло Хомин в Хлївчанах.

3 X. 1908.

Повіт Жовква.

28.

Наші члени садили пастівні бураки і зібрали з ара пересїчно 6—8 кірцїв. Бураки потерпіли однак дуже через дощі. Бураки є дуже придатні до годівлї худоби. О тім ми переконали ся, бо того року солома майже в половинї зігнила так, що худоба не хоче їсти, однак коли її поріже ся на січку і додасть ся трохи сіканих бураків, то дуже радо їсть, а корови при тім кормі дають більше молока.

Читальня „Просьвіти“ в Реклинци.

Василь Ключко, Дячек.

9/XI. 1908.

Повіт Львів.

29.

Отсе подаємо докладний збір наших бураків і моркви:

Никола Мороз садив на конюшиниску, слабо справленім і зібрав з 2 арів $10^1/_4$ мет. сот. а моркви з 2 арів $6^3/_4$ мет. сот.

Іван Виґира садив 4 ари бураків на конюшиниску і зібрав 24 кірці.

Петро Хомяк з 4 арів на конюшиниску зібрав $18^1/_2$ кірця.

Василь Савчук садив по 2 ари бураків і моркви на конюшиниску і зібрав 11 кірців бураків і 8 кірців моркви.

Никола Чех садив 4 ари бураків на пшеничиску, але чомусь не зійшли, отже переорав і насадив знов бураками, нарвавши від других. Садив за другою скибою, яку орав так як під бульбу і зібрав 10 кірців.

Панько Хомяк садив 4 ари бураків на конюшиниску і зібрав $18^1/_2$ кірців.

Сенько Хомяк зібряв з 4 арів на конюшиниску 25 кірців бураків.

Максим Хомяк з 4 арів на конюшиниску 17 кірців бураків.

Всї ті члени кажуть, що ріля під бураки і моркву була слабо справлена, а при ліпшім справленю збір був би подвоїв ся. Чи сяк чи так, то управа тих ростин оплатить і то з великою користию, бо при добрім зборі не заступить їх жадна инша пастівна ростина.

Читальня „Просьвіти“ в Стронятинї.

Михайло Шумило, голова. Николай Мороз, секретар

17 XI. 1908.

Повіт Березів.

30.

Вислід управи пастівних бураків і моркви випав дуже добре, кромі декотрих, що з причини слоти були трохи занедбані при обрібці і так на прим.:

Іван Максим	з 1	ара	зібрав	4	мет.	сот.	моркви,
	„ 2	„	„	9	„	„	бураків,
Павло Бревка	„ 1	„	„	4	„	„	моркви,
	„ 1	„	„	4	„	„	бураків,
Степан Глушик	„ 2	„	„	10	„	„	бураків,
Іван Дівік	„ 2	„	„	6	„	„	моркви,
	„ 2	„	„	5	„	„	бураків [(на негноєнім)
Михайло Сич	„ 2	„	„	8	мет.	сот.	моркви,
	„ 2	„	„	12	„	„	бураків [(на гноєнім).

Ті пастівні ростини дуже добре садити, богато ліпше, як бульбу, тільки конечно треба тримати ся приписів. На другий рік майже всї члени читальнї будуть замовляти моркву і бураки за гроші і просимо приготовити ся зі всяким пастівним насїнєм.

Заразом складаємо подяку за отриманий „Плянет“. Виділ читальнї випозичає членам даром і просить прислати єще нам за посліплатою маленький плужок до него.

Читальня „Просьвіти“ в Володжи“.

Михайло Сич, заст. голови.

16/XI. 1908.

Б) Ужитє обсапника „Плянет“.

Бураки і морква потребують старанної обрібки, особливо обсапуваня і очищуваня з хопт, що вимагає богато працї. Щоби скоротити працю, деяким читаль-

ням, особливо тим, що дістали більшу скількість насіня пастівних бураків і моркви для своїх членів, розсилано ручні обсапники „Плянет“ з фабрики Кляйтона і Шутлєворта, якими обсапуванє бураків межи рядками іде богато скорше, як руками. (Обр. 1 і 2. на стор. 36.) Звіти господарів потверджують се, що при управі бураків і моркви, сіяних в ряди, обсапник „Плянет“ (ручний а так само і кінний) віддає знамениті услуги, бо значно заощаджує працю і робітника.

Повіт Збараж.

1.

Той „Плянет“, що Ви нам прислали, то щось дивного! Ним можна сапати за кількох робітників сапальників, а ще до того чоловік не змучить ся так, як з сапою. І легоньке і зручне і кождий ним може потрафити. Словом ніколи не можна сказати, що богато праці вимагають бураки, коли їх обрабляє ся Плянетом.

Читальня „Просьвіти“ в Присівцях.

Теодор Гладин, голова. Роман Шевчук, секретар.

Повіт Тернопіль.

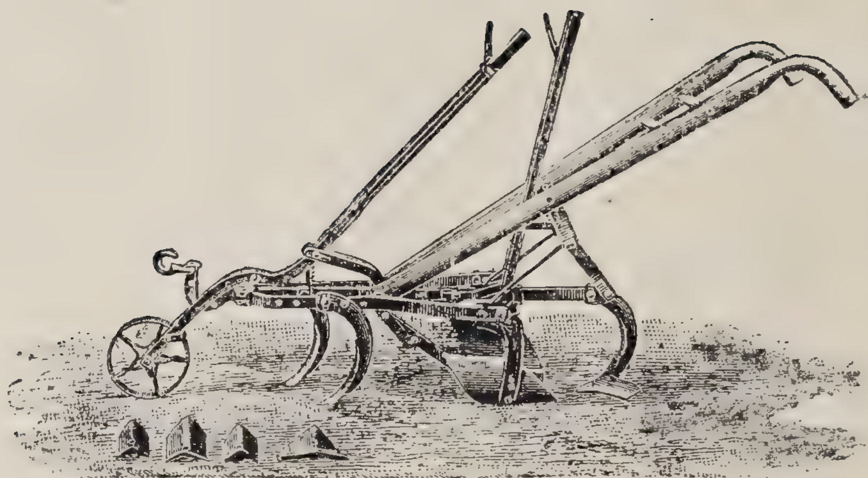
2.

Члени читальні „Просьвіти“ узнали знаряд „Плянет“ за практичний, праця тим знарядом скорочує ся о 5 робітників, як би хотіли руками мотикувати. Члени позичали „Плянет“ через два тижні як також для обрібки бараболь і за день платили по 60 сот. Зі зібраних гроший ухвалено, на весну купити або ланцухову борону, або плужок, або рало до спільного ужитку.

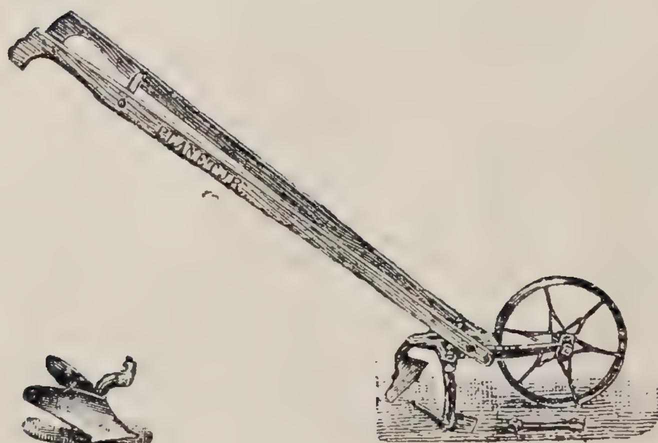
Читальня „Просьіти“ в Козівці.

Іван Петрик, голова. Мих. Барановський, секретар.

12 VII. 1908.

Образок 1. Кінний Плянет.

Образок 2. Ручний Плянет.

3.

Знаряд „Плянет“ оказав ся в практиці дуже вигідним і корисним, бо один чоловік потрафить за день зробити за 5—6 робітників. Члени позичали сей знаряд до обрібки бураків, кукурузи, фасоль, а також і до бараболь і платили по 50 сот. за день. Є надія, що на другий рік більше селян спровадить собі той знаряд, бо всї його дуже хвалять.

Читальня „Просьвіти“ в Настасові.

Іван Базар, заст. голови. Лука Ракочий.

9. VII. 1908.

Повіт Броди.

4.

Наша читальня одержала від Головного Виділу ручний „Плянет“ до підсїканя бурянів і обгортаня окіпних ростин. Кількох читальників його пробувало і дуже собі хвалили.

Читальня „Просьвіти“ в Ражневі.

о. Л. Сїлїнський, голова.

24 XII. 1908.

Повіт Камінка струмилова.

5.

Однодушно признано у нас, що присланий „Плянет“ є практичний до поленя малих єще окіпних ростин, до обгортаня більших ростин в рядах не надає ся так, бо у нас земля тяжка (глей) так, що ручний „Плянет“ не може підкинути землї до гори, щоби зробити рядок. Коли „Плянет“ уживає ся до поленя, то праця виконує ся значно скорше, як руками. Зі знаряду користало 17 членів, заплати ухвалено не поби-

рати жадної. Деякі члени уживали „Плянет“ також до поленя огірків.

Читальня „Просьвіти“ в Ордові.

Павло Рачун, голова.

14 VII. 1908.

6.

Присланий знаряд „Плянет“ узнали члени читальнї практичним, бо можна ним вирізати чисто і глубоко хопту, а також через зміну залучених ралів можна зрушити землю, при тім дає ся розширити і звузити після потреби. Праця при оброблюваню тим знарядом скорочує ся більше, як о половину, відповідно до зарослих хопт. Члени позичали той знаряд головно до обрібки бараболь і платили по 20 сот. за день.

Читальня „Просьіти“ в Середпільцях.

Степан Панасюк, заст. гол. Василь Костюк, секретар.

13/VII. 1908.

Повіт Сокаль.

7.

„Плянет“ узнали наші селяни дуже практичним до обрібки бураків і моркви, до бараболь ліпше надає ся кінний „Плянет“.

14/VII. І. Наконечний, в Цеблові.

8.

Підписана читальня складає щиру подяку за присланий знаряд „Плянет“. Одним таким знарядом обробити можна більше за день, як пять сапальників, через що зискує ся тут на часї. Знаряд не є тяжкий, одна жінка може ним легко робити. „Плянет“ можна уживати до сапаня бураків, моркви, кукурузи, капусти і бараболї.

Читальня „Просьвіти“ в Хороброві.

Евстахій Вец, голова. Петро Хрущ, секр.

В липни, 1908.

Повіт Яворів.

9.

Присланим знарядом „Плянет“ ми робили пробу в присутности членів читальнї і всї були ним дуже вдоволені. Тим знарядом зробить один робітник більше, як пять сапальників.

Читальня „Просьвіти“ в Щепитах.

Г. Дашевський, голова. Іван Заяць. заст. голови.

21/VI. 1908.

Повіт Жовква.

10.

Присланий знаряд „Плянет“ оказав ся вельми практичним до сапаня бураків і инших окіпних ростин, передовсїм на земли сухшій, вільній від пирію, а зарослій тільки звичайним зелом. Лише при дуже вогкій земли, в якій звичайно пирію не бракує, ужитє його ставало за тяжке. Знаряд сей значно скорочує працю в порівнаню з дотеперішним способом обрібки. За випозиченє побирано 40 сот. денно, що буде служити в будучности на закупно якого иншого знаряду.

Читальня „Просьвіти“ в Реклинци.

о. Л. Пясецкий. Симеон Дячек.

20/VII. 1908.

Повіт Рудки.

11.

Члени читальнї узнали, що присланий знаряд „Плянет“ є спосібний до обрібки окіпних ростин, бо зменшує ручну роботу в троє. Один робітник з „Плянетом“ робить за трох робітників з сапами. Оплати за позиченє „Плянету“ ми не побрали жадної, бо ні-

хто не довіряв, що той знаряд при обсапуваню бураків і моркви може бути богато ліпший.

Читальня „Просьвіти“ в Хишевичах.

Іван Турчин, голова. Пилип Бенецький, секретар.

9/VIII. 1908.

Повіт Калуш.

12.

Знаряд „Плянет“ оказав ся практичним для здержаня зросту хоптів при управі бураків і моркви, але лиш коли они є саджені в рядках. Працю скорочує ся ним в половині робітника. Також і при бараболях є той знаряд відповідним до поленя хопт.

Читальня „Просьвіти“ в Мостищу.

Василь Сенпк, голова.

13/VII. 1908.

Повіт Підгайці.

13.

Члени читальні признали знаряд „Плянет“ корисним, бо облегчує значно працю, один робітник може за один день зробити ним тільки, що чотирох зробить звичайними сапами. Виділ читальні не побирав за випозичене ніякої оплати.

Читальня „Просьвіти“ в Іщкові.

Микита Баран. Михайло Голий.

7/VII.

Крім того деякі вискази про знаряд „Плянет“ є залучені при звітах про управу бураків і моркви, а іменно в звітах ч. 6., 13., 26. і 30.

II. Досьвіди з поправою сїножатий штучними навозами.

Про плеканє сїножатий загал наших селян не старає ся майже зовсїм. Наші сїножати далеко гірше занедбані, як поля. Цїлими десятками лїт лежать они не гноєні не то обірником, але і штучними навозами, від ряду лїт почва на них не зрушувана. З сїножати вміють у нас лиш забирати траву, але нїхто не подумає, що з рілї так само як і з поля не можна вічно лиш брати, а нїчо їй за те не давати, але що втрату треба чимсь нагородити. Через те наші сїножати убожіють щораз дужче, дають богато менший видаток сїна, як могли би давати. Для наших сїножатий конечною річию є старанне та уміле плеканє. Плеканє сїножатий полягає передовсїм в тім, щоби почву сїножати підпомочи штучними навозами та зрушити сїножатними боронами, а коли треба, щоби і підсїяти сьвіжими, благородними травами.

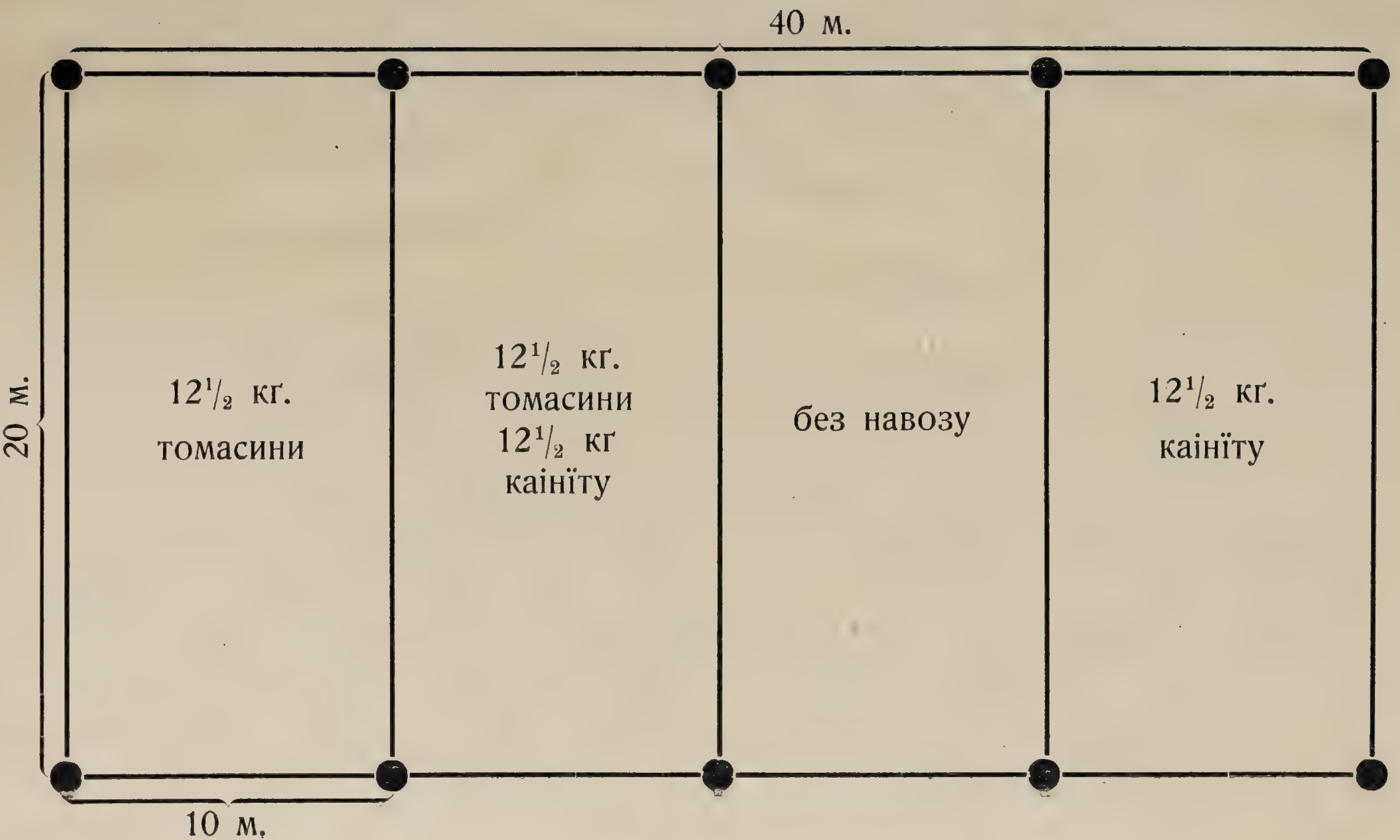
Товариство „Просьвіта" старало ся піднести управу сїножатий, а тим самим збільшити їх видатність, щоби селяни при більшій скількости сїна могли утримувати лїпше свою худобу. Передовсїм старано ся наглядно при помочи досьвідних піль показати користи з такої у нас майже не звісної річи, як ужить

штучних навозів на сіножатях. Зі штучних навозів для сіножатий є найважнійшими томасина яко навіз фосфоровий і каініт, яко потасовий навіз. З тими власне навозами закладано досьвідні поля. Навози розсилано в осени і тоді мали они бути розсіяні, щоби до весни мали час в земли розпустити ся. Однак много селян розсївало ті навози з ріжних причин аж весною і через те ділане навозів на перший покіс трави не могло в цілій повни проявити ся. Досьвіди закладано після такого пляну: (Див. на стор. 43.)

Кожда парцеля виносила 2 ари, а ціле досьвідне поле 8 арів (800 м.^{2}), то є сему часть морґа. На простір 2 арів давано по 12$^1/_2$ кґ. томасини і каініту, то є на 1 ар 6 кґ., або на гектар 600 кґ. каініту і томасини. (Коли би цілий морґ хотів так навозити, то треба 300—350 кґ. томасини і каініту. Такою скількостию навозів треба перший раз гноїти сіножати.) Ті дані відносять ся до понисших звітів, тому не описуємо способу виконаня досьвіду при кождім звіті з осібна, хиба, коли переведенє досьвіду було трохи відмінне від повисшого пляну.

Наведені понисше звіти виказують, що томасина або каініт, кождий з осібна збільшали видатність сїна в порівнаню до ненавожених парцель, але найліпше ділали томасина і каініт разом ужиті і збільшали урожай сіна нераз два- або і трикратно. Се повинно бути заохотою до гноєня сіножатий штучними навозами і для тих, що дотепер ще не уживали сего.

Діланє штучних навозів значно збільшує ся, коли сіножать добре заволочить ся сіножатною бороною. Тому Товариство „Просьвіта“ поручало наведені парцельки по можности боронувати, а до деяких місцевостий висилано навіть сіножатні борони для спіль-

40 м.
20 м.
12½ кґ.
томасини
12½ кґ.
томасини
12½ кг
каініту
без навозу
12½ кґ.
каініту
10 м.

ного ужитку. Деякі звіти виказують і те, що всюди там, де бороновано сіножать, був висший збір, як на части не волоченій.

a) Досьвіди з року 1908.

Повіт Самбір.

1.

Навіз розсїяно 14. грудня, перед і по розсїяню сіножать б о р о н о в а н о, траву скошено 29. серпня, сїно згромаджено і відважено 4. вересня, а вислїд був ось такий:

На передїлцї

засїяній	25 кґ. каінїту	було	105	кґ. сїна
„	12½ „ томасини	„	90	„ „
„	12½ „ томасини і 25 каінїту	„	130	„ „
„	без навозів	„	70	„ „

На засїяних передїлках була трава густа, зелена і мягка до кошеня, на незасїяній худа, усхла і твердша до кошеня. Є то перша проба в нашій громадї і з неї переконано ся, що справленє сїножати томасиною і каінїтом оплачує ся. Сего року буду більше сіяв і прошу прислати менї за послїплатою по 2 метр. сот. томасини і каінїту. За моїм приміром инші господарі в той спосіб будуть справляти свої сїножати.

30/IX. 1908. Николай Беца в Корналевичах.

Повіт Долина.

2.

Навози розсїяв я 1. марта 1908. Траву скосив я 5. липня і по висушеню був такий видаток з 2 арових парцель:

на каініті	63	кґ.	сіна
на томасині	105	„	„
на томасині і каініті	**109**	„	„
без нічого	**30**	„	„

Отже більше як в троє прибуло сіна через погноєнє штучними навозами. На мій ґрунт ділає кориснійше томасина.

З другого покосу (отави), скошеного 22. вересня було:

на каініті	28	кґ.
на томасині	46	„
на томасині і каініті	**60**	„
без навозів	**10**	„

На четвертій парцели без жадного погною не було майже нічо. Складаю подяку Хв. Товариству за подану вказівку.

Олександер Мушка в Долині.

5/VIII. і 1/X. 1908.

3.

З томасиною зроблено досьвід на сіножати господаря Костя Лицура. Ґрунт вогкий, середно добрий. Відмірено дві парцелї по 350 м.^{2}, на одній посіяно 25 кґ. томасини, а другу лишено без навозу. Вплив томасини був в сім випадку аж надто очевидний. Парцелю першу вкрила густійша і буйнійша трава, а між нею густо позацвитали конюшинки. Сіна видала

парцеля навожена томасиною	600 кґ.
„ без навозу	300 кґ.

то є о половину менше.

Евген Ковалик, учитель в Витвици.

14 X. 1908.

Повіт Калуш.

4.

Заразом здаю звіт з поправи сіножати томасиною і каінітом на 4 двоарових переділках.

Сіно скошено і зважено 19. серпня 1908. Видаток був такий:

на каініті	213	кґ. сіна (несушеного)
на томасині	217	„
на каініті і томасині	**253**	„
без навозів	**103**	„

Отаву скошено 10. жовтня і по висушеню було її ще:

на каініті	20	кґ.
на томасині	23½	„
на каініті і томасині	**37**	„
без навозів	**13**	„

До сеї несподіваної видатности причинили ся штучні навози. Збір сіна був подвійний, як в попередних літах, отже виплатить ся справляти сіножати штучними навозами.

Гринь Сорохтей в Мостищу.

Повіт Рогатин.

5.

Навози на досьвід засіяно з весною (26. марта), однак мимо того вислід збору був дуже добрий. Досьвід зроблено на сіножати торфовій, яку перед двома роками осушено ровами. Вислід був такий:

	сіна	отави	разом
1. на каініті	83·5 кґ.	39·5 кґ.	123 кґ.
2. на томасині	86 „	44 „	130 „
3. на каініті і томасині	96 „	52 „	148 „
4. без навозів	69 „	32 „	101 „

Сіно кошено 28. червня, отаву 8. вересня.

14/IX. Іван Оршуляк в Псарах.

6.

Штучні навози посіяв я на весні 26. марта після поученя на двоарових клїтках. Траву кошено 6. червня, отаву 26. серпня і збір був такий:

	сїна	отави	разом
1. на каінїтї	35 кґ.	21 кґ.	56 кґ.
2. на томасинї	42 „	25 „	67 „
3. на каінїтї і томасинї	38 „	23 „	51 „
4. без навозів	28 „	16 „	42 „

Навози більше причинили ся до поправи отави як сїна. (Тому, бо були розсїяні доперва з весною і ще не мали часу докладно розпустити ся в земли, та вплинути на зріст першого сїна і так скоро скошеного. — *Ред.)*

Іван Дмитрів в Підмихайлівцях.

Повіт Дрогобич.

7.

Навози прислані з Головного Видїлу роздано поміж 8 членів і они розсїяли доперва з весною 1908. р. після вказівок Товариства. По якімсь часї оказало ся, що навожене сїножатий штучними навозами є дуже хосенним. Трава передше на тих місцях родила ся мала, а тепер була аж повилягала, а найбільше на тих кватирках, на котрих розсїяно 25 кґ. томасини і 25 кґ. каінїту. Однак 25. липня прийшла повінь і замулила Раневичанам всї трави, а 9. серпня другий раз ще з більшою силою виляла вода з рік так, що засипала всї трави болотом, камінєм і фабричною ропою. Длятого не можемо вам післати докладного звіту з ужитя навозів.

Читальня „Просьвіти“ в Раневичах.

О. Єдлїцкий, голова. Й. Михаць, секретар.

30/VIII. 1908.

Повіт Сянок.

8.

Засилаємо вислід досьвідів зі штучними навозами на сіножатях:

Господар	на томасині			на каініті			без навозів		
	сіна кґ.	отави кґ.	разом кґ.	сіна кґ.	отави кґ.	разом кґ.	сіна кґ.	отави кґ.	разом кґ.
Михайло Воробель	65	28	93	58	22	80	41	19	60
Михайло Бурштин	90	42	132	56	28	84	49	20	69
Іван Зиньчак..........	90	30	120	65	16	81	55	15	70
Михайло Зятик........	139	50	189	86	30	116	69	28	97
Никола Зиньчак	105	37	142	71	17	88	58	15	73
Дмитро Цимбала........	92	26	118	68	22	90	64	18	82
Степан Середенський...	94	26	120	64	20	84	60	18	78
Іван Зиньо............	125	50	175	85	25	110	60	26	86

Навози розсїяно з початком грудня. Сїно кошено з початком липня, а отаву при кінци вересня. Всї сіножати були бороновані.

Читальня „Просьвіти“ в Одреховій.

Іван Зиньчак, голова. Іван Завіський, секретар.

5/X. 1908.

Повіт Рава руська.

9.

Вислід досьвіду зі штучними навозами, розсїяними на сіножати з початком грудня був такий: Сїна зібрано в першім покосї (з 2 ар.):

	у Павла Хомина	у Луця Мухи	у Михайла Хомина	у Петра Душного
на томасинї і каініті	**35** кґ.	**76** кґ.	**68** кґ.	**52** кґ.
на томасинї	22 „	64 „	52 „	44 „
на каініті	18 „	53 „	39 „	25 „
без навозів	**16** „	**41** „	**24** „	**16** „

Отави не кошено, бо спасла худоба. Всї сїяли на незборонованій сїножати, лише Луць Муха зборонував сїножать перед сїянєм і збір був найбільший. Остали члени, що переводили досьвіди, сїна з досьвідних піль не важили.

Читальня „Просьвіти“ в Хлївчанах.

Павло Хомин. Михайло Гладюк.

3/X. 1908.

Повіт Броди.

10.

З томасиною і каінїтом робили ми досьвід на сїножати Василя Шманди з почвою супіскуватою, звичайно мірно вогкою. Сего року (1908) було за богато вогкости. Збір був такий з одноарових парцель:

1.	4 кґ. томасини 6 „ каінїту	зібрано	**50**	кґ.	сїна
2.	без навозів	„	**29**	„	„
3.	5 кґ. томасини	„	42	„	„
4.	4 „ каінїту	„	40	„	„

Коли будемо числити 1 кґ. сїна по 5 сот. (що є зовсїм низько) а 1 кґ. томасини по 9 сот. і 1 кґ. каінїту по 3 сот., то перша парцеля дала би в порівнаню з парцелею ненавоженою чистого зиску більше о 50 сот. з ара, то є 50 кор. з гектара, друга парцеля 29 сот. з ара, а 29 кор. з гектара, трета 37 сот. з ара, а 37 кор. з гектара.

Читальня „Просьвіти“ в Ражневі.

о. Л. Сїлїнський, голова.

24/XII. 1908.

б) Досьвіди з 1909 і 1910. року.

Повіт Коломия.

1.

Минувшого року одержав я з Товариства „Просьвіта“ 25 кґ. томасини і 25 кґ. каініту даром на досьвідне поле на сіножати і нині подаю відомість, який був збір. Поле я відмірив і відпаликував, як було подано в ч. 17. „Письма з Просьвіти“ з 1908 р., а навози розсіяв на весну 24. цьвітня 1909 р. При перших і при других сінокосах я сіно і отаву з кождої переділки осібно косив, висушив і переважив. При кошеню сіна і отави погода красно сприяла. Сіно косив я 10. липня, отаву 18. вересня. Збір був такий з тих двоарових парцель:

сіна:	на 1	парцелі без нічого	**75**	кґ.
	„ 2	„ з $12^1/_2$ кґ. каініту	77	„
	„ 3	„ „ „ томасини	104	„
	„ 4	„ „ „ томасини і „ „ каініту	**114**	„

отави:	без нічого	47	кґ.
	на каініті	51	„
	на томасині	55	„
	на томасині і каініті	79	„

Стефан Фіцич,

аґент „Дністра“ і госп. в Березові нижнім.

11/XI. 1909.

Повіт Надвірна.

2.

Предкладаю отсим звіт з досьвідних піль на моїх сіножатях в Гвозді:

I. парцеля: сїножать дуже винищена. Зібрано:

на томасинї	33	кґ. сїна
на каінїтї	43	„ „
на томасинї і каінїтї	**51**	„ „
без навозу	**18**	„ „

II. парцеля: сїножать, псянка з мохом, мох видерто граблями, але посуха некорисно вплинула на відкриті корінцї. На парцельцї засїяній каінїтом і томасиною показали ся ростинки конюшини і солодких трав. Збір був такий:

на томасинї	18	кґ. сїна
на каінїтї	17½	„ „
на томасинї і каінїтї	**23½**	„ „
без навозів	**12**	„ „

Кожда парцеля була величини 2 арів, кождого штучного навозу давано 12·5 кґ. на парцелю. Навози розсїяно 30. падолиста 1909.

о. Волод. Лїсїнецький, парох Гвозда.

28/XI. 1910.

Повіт Богородчани.

3.

Штучні навози розсїяв я на веснї 1909 р., скоро щез снїг на малім кавалку сїножати, що не має і чверть морґа, поділивши її на чотири триарові парцельки. Збір сїна сухого був такий:

на томасинї	125	кґ.
на томасинї і каінїтї	**150**	„
на каінїтї	100	„
без навозу	**80**	„

На тих частях, де була посїяна томасина сама і мішана з каінїтом була красна і густа трава з команкою, де був сам каінїт, вже не було такої трави,

тай не було і тої команки. На тій части, де не було жадного погною, було цілком відмінно. Трава була рідка і не така красна.

Крім того я висіяв на пробу на конюшині на однім арі 10 кґ. томасини і каініту. На засіяній части було 20 кґ. сухої конюшини більше, бо на засіяній части зібрано 110 кґ. конюшини, а на незасіяній 90 кґ. На части засіяній навозами конюшина була аж впала. Другої конюшини нема, бо посуха. Сим кінчу і дуже красно дякую за науку.

Онофрей Соловій,

член чит. „Просьвіти“ в Саджаві, кут долїшний.

18/VIII. 1909.

Повіт Бучач.

4.

Посилаємо вислїд зі збору отави на штучних навозах, яку скошено при кінци вересня в красну погоду. З другого покосу зібрали:

	Антонїй Федик	Йосиф Павелко	Михайло Бородайко	Павло Гнитка
на томасині	107 кґ.	113 кґ.	101 кґ.	98 кґ.
на каініті	98 „	102 „	96 „	81 „
на каініті і томасині	113 „	121 „	105 „	103 „
без навозів	58 „	57 „	49 „	51 „

Збір отави був більший як сїна, але се є річ зовсїм проста. Погної розсїяно на зиму на замерзлу землю так, що они стояли через зиму без уліпшеня землї і аж з весною почали розпускати ся в земли, проте діланє їх було слїдно аж на отаві.

Друга причина малого видатку сїна була та, що наші сїножати були дуже занечищені і сильно зарослї

мохом. З тої причини треба було сильно волочити кривими боронами, а витягаючи мох, витягло ся богато коріня з трави. Через то, заки корінє розросло ся знову, то перша трава була рідка, а ще пошкодила їй посуха. За то отава була дуже красна і звертала на себе увагу всіх, що коло неї переходили, тим більше, що отава виглядала темно-зелена і буйна. При тім, де сіяно томасину, або томасину і каініт, трава змінила ся до непізнаня і була ліпша для худоби.

Читальня „Просьвіти" в Устю зеленім.

Яків Бородайко, заст. голови. Петро Шевчук, секретар.

20/XII. 1909.

Повіт Жидачів.

5.

Присланий навіз я розсіяв в погідний день 29. цьвітня і заволочив перед і по засіяню. На пробу вибрав я луку при потічку потрохи з корчами і мокрими місцями. Сіно скосив 24. линня і вислід з поодиноких двоарових парцель був такий:

на каініті	42½	кґ.
на томасині	56	„
на томасині і каініті	42½	„
без навозу	33	„

Вислід не злий, але каініт і томасина видали за мало, бо 42½ кґ., а се длятого, що одна третина тої парцелі припала на сухім горбочку і там вигоріла з посухи третина трави з тої переділки. Думаю, що якби було розсіяно під зиму, то було би ліпше видало, але і так вже є ліпше, як без нічого.

Роман Михайлович, в Буянові.

29/VIII. 1909.

6.

Юрко Матура посіяв на сіножати в жовтни 1908 р. штучні навози і зібрав з першого покосу в 1909 р. тільки сіна:

на каініті	57½ кґ.
на томасині	62½ „
на каініті і томасині	**75** „
без навозів	**40** „

Сіножать є з верху торфовата, а далї глина. Трава на нїй се рід псянки. Досьвід перевів Ю. Матура не жалуючи труду і заходу. Прочі члени не виконали тих проб так точно. У тих, що сіяли на багнистих сіножатях, нїчого не показало ся, у других членів бараболї і овес на тих навозах дуже красно вдали ся.

Читальня „Просьвіти“ в Волици.

Михайло Іванович, заст. голови. Іван Матура, секретар.

10.I. 1910.

Повіт Рогатин.

7.

Прошу приняти звіт з досьвіду зі штучними навозами, засіяними на веснї 1909 р. на сіножати. З першого покосу зібрали:

	Антін Курдидик	Андрусь Мартинів
на томасинї	36 кґ.	25 кґ.
на каініті	38 „	22 „
томасинї і каініті	**72** „	**45** „
без нїчого	**21** „	**15** „

Матвій Курдидик посіяв каініт і томасину на ¼ морґа поля на житї і мав 90 снопів жита, а на такім самім кавалку без навозів 60 снопів жита.

Антін Курдидик, в Бовшові.

4.I. 1910.

Повіт Львів.

8.

Ось вислїд з досьвіду зі штучними навозами на сіножати. Сїна зібрано з одного ара на парцели:

з каінїтом і томасиною	**30** кґ.
з каінїтом	20 „
без нїчого	**10** „

отави зібрано:

на каінїтї і томасинї	40 кґ.
на каінїтї	25 „
без нїчого	10 „

Василь Пахор, в Вислобоках.

Жовтень, 1910.

Повіт Золочів.

9.

Заразом посилаю і справоздане з присланої проби з томасиною і каінїтом, присланої в осени 1909 р. На самім каінїтї була трава трохи лїпша, як там, де не було нїчо сїяно, а де була томасина, то знов була лїпша від каінїту. Найлїпша трава була в тім місци, де була змішана томасина і каінїт так, що сьміло можу сказати, що три рази більше було сїна, як в минулім роцї, за що Вам складаю щире Спаси Біг!

Григорий Левків, в Соколївцї.

Падолист, 1910.

Повіт Камінка Струмилова.

10.

Ми подаємо лиш загальні замітки, бо сего року підчас самих сїнокосів падали у нас дощі і вода

з річки залила нашу сіножать. Навози засіяли ми в осени (27. падолиста) 1908. р. Погної вплинули дуже корисно на сіножать. Особливо в тих парцельках, де був каініт з томасиною, трава була велика в пояс, два рази так велика як на ненавожених парцелях. З сего ми переконали ся, що найкориснійше є навожувати сіножати мішаниною томасини і каініту.

Читальня „Просьвіти“ в Ордові.

Павло Рачун, голова. Гриць Сарчук, секретар.

8/VIII. 1909.

III. Досьвіди зі штучними навозами на орних полях.

На рілї уживають у нас господарі штучних навозів трохи частїйше, як на сїножатях, але все ще не в такій степени, як би сего було треба і не завше в сьвідомий цїли спосіб. А є ще цїлі околиці, в яких про штучні навози нїхто і не чув. Ужитє штучних навозів у нас є на всїх землях, навіть на подільських чорноземах дуже потрібне для збільшеня видатности господарських ростин. До уживаня тих навозів (очевидно попри стаєнний навіз) треба наших хлїборобів як найбільше заохочувати. Селяни звичайно уживають штучних навозів на хибив трафив, без розуміня річи, після вказівок торговельників навозами, найчастїйше зовсїм хибних і тенденцийних. Се є причиною, що господареви не завше приносить хосен ужитє штучного навозу і по невдатній пробі знеохочує ся раз на все до сего.

Щоби причинити ся до розширеня раціонального ужитя штучних навозів на рілях, Товариство „Просьвіта“ закладало у своїх членів селян досьвідні поля зі штучними навозами, даючи безплатно потрібні навози. Тими досьвідами хотїло Товариство пересьвідчити, яка є ріжниця в полїтках при ужитю навозів, а без них, а також виказати, котрі роди штучних на-

возів найліпше ділають на даній земли, значить яких поживних складників потребує земля. Досьвіди ті не закладано всї після одного взірця, але після ріжних взірців, відповідно до ріжних обставин в ріжних місцевостях. Докладні поученя що до переведеня досьвідів висилано кождому господареви з осібна. При кождім звіті є описаний також і спосіб переведеня досьвіду.

Понисші звіти виказують, що штучні навози були дуже хосенні, бо завше значно підносили видатність господарських ростин.

Повіт Бережани.

1.

Прошу приняти до відома звіт з роблених мною досьвідів зі штучними навозами:

1. На ячмени на глинковатій почві на двоарових парцелях.

Було навезено:	Зібрано:		
	зерна	соломи	полови
1 парц. 8 кґ. мінерального суперфосфату, 6 „ 40% потасової соли, 4 „ чілїйської салїтри	43 кґ.	48 кґ.	10 кґ.
	разом 101 кґ.		
2 парцеля без навозів	29 кґ.	32 кґ.	6 кґ.
	разом 67 кґ.		

Ячмінь засїяно на гречанім стернищу, не підкиданім в осени, оранім один раз на весні. Ґрунт гноєно перед 10 роками.

2. На вівсї на глинковій почві на 1-арових парцелях.

Навезено:	Зібрано:			
	зерна	соломи	полови	разом
1 парц. 4 кґ. мінер. суперфос., 3 „ 40% потас. соли, 2 „ чілїйськ. салїтри	16 кґ.	20 кґ.	5 кґ.	41 кґ.
2 парцеля без навозів	12 „	13 „	3 „	28 „

Овес засїяно на гречанім стернищу, підкиненім в осени, зоранім на весні. Ґрунт рівний, гноєний перед 14 роками.

3. Н а с і н о ж а т и, на ґрунті лісовім, ніколи не гноєнім, розкиненім між корчами, на 1-арових парцелях.

Навезено:	Зібрано:
1 парц. 4 кґ. мінер. суперфосфату 3 „ 40% потасової соли 2 „ чілійської салітри	27 кґ. сіна
2 парцеля без навозів	14 „ „

4. Н а б а р а б о л и, яку посаджено на пшеничнім стернищу, підкиненім в осени, а зоранім раз на весні (в марті). Ґрунт перед 3 роками потрясений в зимі дрібним гноєм по засіяній пшеници. Бараболі засаджено на рівнім ґрунті. Проби зроблено дуже точно, бараболі важено зараз по викопаню на поли. Через цілий час була посуха.

З 1 арових парцель зібрано:

1.	парц. без навозу	265 кґ. бараболь
2.	„ 4 кґ. мінер. суперфосф.	270 „ „
3.	„ 4 „ амонякального суперфос.	280 „ „
4.	„ 4 „ амонякальн. суперфос. і 4 кґ. 40% потасової соли	291 „ „
5.	„ 4 кґ 40% потасової соли	300 „ „

(Через посуху штучні навози не могли належито ділати, длятого і досьвід не дав найліпшого вислїду, хоч все таки виказує значну звижку видатности парцель, навожених штучними навозами. — *Ред.)*

Іван Яцишин,
бувший ученик школи в Милованю, в Лїсниках.

20/XI. 1910.

Повіт Бібрка.

2.

Складаючи Тов. „Просьвіта“ щиру подяку за уділенє штучних навозів, предкладаю отсим слїдуючий

звіт з ужитя і користий сих штучних навозів. Досьвіди роблено на однoарових парцелях.

I. Досьвіди на озимім житі дали сей вислїд:

Навезено:				Зібрано: зерна	соломи
1. парцеля	1 кґ.	40% потасової соли 3 „ томасини		30 кґ.	70 кґ.
2. „	4 „	суперфосфату		26·5 „	56 „
3. „	4 „	томасини		25 „	44 „
4. „	2 „	потасової соли		22 „	72 „
5. „	3 „	суперфосфату 1 „ потасової соли		**32** „	**78** „
6. „	3 „	томасини		23·5 „	53·5 „
7. і 8. парцеля без навозів				**20** „	**48** „

Жито було посїяне 5. жовтня 1909 з руки, на кождий ар вийшла однакова скількість насїня. Коли жито зійшло і зазеленїло ся, вже показала ся ріжниця. На потасовій соли було збіже темно-зелене і буйнїйше, на суперфосфатї та буйність була слабша, на томасинї єще слабша, а ясно-зелене збіже було на поли без навозу. На весну 1910. р. на томасинї і суперфосфатї росло стебло тверде, чисте, без бурянів, на потасовій соли самій мягке, похилене, на поли без навозу було ясно зелене, рідке, низьке, крихке та з травою, а достигло о 3 дни скорше, як на навозах. При жниві стебла на томасинї і суперфосфатї були тверді, аж серп диркотів, на самій потасовій соли та без навозу були стебла білі, жниво легке, а соломи богато можна було стиснути в жменю. На томасинї і суперфосфатї снопи тяжкі, з рівним, не щербатим колосом показували добрий намолот.

(В тім досьвідї найбільший збір дав, як бачимо,

фосфоровий навіз (суперфосфат, зглядно томасина) і потасовий (потасова сіль), разом ужитий. Сам потасовий навіз або сам фосфоровий не ділав так добре, як ужиті разом. — *Ред.)*

II. Досьвід на озимім ячмени з морквою.

Найліпше поділав штучний навіз зі збіж на озимий ячмінь, який посїяно рядами 15. листопада. В сей ячмінь межи ряди з весною всїяв я нантейську моркву. Ячмінь мав листє як кукуруза темно-зелене, а солому тверду. Ячмінь був трохи рідкий, але ішов корчем по 15—20 стебел з гарним шестигранним колосєм. Жниво було 15. червня і того дня помотичено стерню з морквою. Морков нантейська була дуже хороша. Збір був такий:

	Зібрано ячменю зерна	Зібрано ячменю соломи	Зібрано моркви
1. парц. без навозу	30 кґ.	35 кґ.	125 кґ.
2. парц. 4 кґ. суперфосфату, 2 „ потас. соли	40 „	60 „	240 „

III. Досьвіди на озимій пшеници і конюшинї.

Навожено:	Зібрано: пшениці зерна	Зібрано: пшениці соломи	Зібрано: конюшини сухої
1. парц. без навозу	22.5 кґ.	45 кґ.	26 кґ.
2. „ 5 кґ. суперфосфату, 2 „ потас. соли	27 „	52 „	35 „
3. „ 5 „ томасини, 3 „ потас. соли	25·75 „	50 „	36 „
4. „ 5 „ томасини	25 „	46 „	28 „

Уваги що до зросту такі самі, як в першім досьвіді з тим додатком, що на поли без навозу стебло

полегло, на навозї нї. В пшеници посїяна конюшина на томасинї і потасовій соли мала барву темно-зелену, мала більше листя і цьвітів; на супефосфатї і потасовій соли була блїдша барва, ще слабша барва була на самій томасинї, на поли без навозу росла конюшина блїда, без цьвітів, з жовтими верхами. Она обтерла ся на поли з листя, а конюшина з навожених передїлок затримала майже все листє і цьвіти, та мала сильнїйше і елястичнїйше стебло.

IV. Досьвід з петрушкою.

		Зібрано:	
1.	парц. без навозу	150 кґ. коріня	320 кґ. натиня
2.	„ 5 кґ. потас. соли 3 „ суперфос.	193 „ „	640 „ „

Петрушку посїяно в осени 1909. р. на навозї. На штучних навозах натинє росло так скоро, що жато його через лїто три рази.

V. Досьвід з бараболями.

	Навезено:	Зібрано:
1.	парцеля без навозів	260 кґ. бараболь
2.	„ 5 кґ. суперфосфату 2 „ потасової соли	322 „ „
3.	„ 3 „ потасової соли	281 „ „
4.	„ 5 „ томасини 2 „ потасової соли	311 „ „

VI. Досьвід з пастівними бураками (екендорфськими).

Навезено:			Зібрано:
1. парцеля без навозів			437 кґ. бураків
2. „	5 кґ.	томасини	455 „ „
3. „	5 „	суперфосфату	470 „ „
4. „	2 „	потасової соли	451 „ „
5. „	5 „	томасини	523 „ „
	2 „	потасової соли	
5. „	5 „	суперфосфату	540 „ „
	2 „	потасової соли	

Томасину розсїяно в осени а суперфосфат і потасову сіль з весною. На погноєних переділках було листє темнїйше і богато більше, без навозу блїдо-зелене і видно ті бураки гірше терпіли від посухи.

VII. Досьвід з конюшиною.

Навезено:			Зібрано: сухої конюшини з обох покосів
1. парцеля без навозів			**64** кґ.
2. „	2 кґ.	томасини	74 „
	2 „	потас. соли	
3. „	2 „	суперфосфату	**79** „
	2 „	потас. соли	
4. „	2 „	суперфосфату	68·5 „
5. „	2 „	томасини	68 „
6. „	2 „	потас. соли	70 „

VIII. Досьвід на сїножати (в дуброві).

Навезено:			Зібрано: сїна одного покосу
1. парцеля без навозів			**22** кґ.
2. „	2 кґ.	томасини	39 „
	2 „	потас. соли	
3. „	2 „	суперфосфату	**41** „
	2 „	потас. соли	
4. „	2 „	томасини	25 „
5. „	2 „	суперфосфату	26 „
6. „	2 „	потасової соли	31 „

Де були посіяні навози, там росли мотильковаті ростини, як біла конюшина і ріжні вики, а без навозу росла мітлиця, китник луговий і овеча костерева з мохом.

Взагалї, хоч штучні навози в 1910. р. головно з весни не могли відповідно дїлати з причини посухи, мимо того однак оплатили ся в нашій околици дуже добре, бо коли порівняє ся їх кошти з надвижкою урожаю, яку дали, то зиск лишає ся великий. Ще ліпше оплатили би ся на нашій земли, якби відповідне літо і опади сему сприяли.

Микола Грицай, господар в Бібрцї
(бувший ученик рільничої школи в Ягольници.)

12/XII. 1910.

(Повисші досьвіди, виконані дійсно з великим накладом праці і стараня, виказують, що на тій земли (пропускальній глинці) суперфосфат давав більші урожаї як томасина, а найліпше поправлював ся урожай, коли попри фосфорові навози додано ще потасових в видї потасової соли. — *Ред.)*

Повіт Львів.

3.

Досьвід перевів я з томасиною і каінїтом під пшеницю, яку менї прислано з „Просьвіти“ (микулицька пшен.). Іменно на просторі пів морґа посіяв я дві грядки пшеницї, на одній 25 кґ. пшеницї присланої, а на другій 25 кґ. своєї пшеницї „бояринї“. Крім того цїлий кусник на поперек подїлив я на чотири части по 200 сяжнїв ($^1/_8$ часть морґа) і засіяв на I. 40 кґ. каінїту, на II. нїчо, на III. 10 кґ. каінїту і 20 кґ. томасини, а на IV. 30 кґ. томасини. Навіз розсіявєм 5. жовтня, а насінє 6. жовтня 1909. Пшениця по засїві

почала сходити до тижня і на передїлцї II, де не було нїчо підсїяно, найкраще сходила, відтак на I, де був каініт, ще яко тако сходила, на двох прочих дуже слабо сходила. (Се тому, бо насїня не належить сїяти безпосередно по розсїяню тих штучних навозів, як се зробив шан. справоздавець. *Ред.*) Однак пізнїйше, як вже добре зійшла, показала ся велика ріжниця і з далека можна було пізнати, що на передїлках III. і IV. пшениця була густа і зелена, на передїлцї I. була слабша, а на II. не було таки нїчо, була лисина цїлком нездала. Таке було видно на обох родах пшеницї, тільки що пшениця микулицька більше іде корчем, а моя не йшла так корчем, але мала грубшу солому. З весною була така сама ріжниця, як на осени, але як вже сипала ся, то на передїлках III. і IV. аж занадто була ріжниця, тим більша навіть, що о кілька день скорше висипала ся з колосєм грубим і здоровим, а в солому значно була більша. Та на жаль в жнива появили ся дуже сильно миши і почали нищити пшеницю так, що мимо моїх старань не удало ся менї роздїлити і відважити збір з кождої передїлки після вказівки „Письма з Просьвіти", бо все хапало ся як перед огнем, аби миши до решти не з'їли.

Решту навозу, то є по 50 кґ. томасини і каініту розсїяв я 12. грудня по конюшинї на ½ морґу поля, на одній половинї каініт, на другій томасину.

Поле було гноєне обірником перед 5 роками. На тій половинї, де була томасина, було конюшини більше о 12 сотнарів. Та і каініт дописав добре, бо на тім кавалку, де був каініт, конюшина була значно лїпша, як на другім зараз кавалку, дуже добре згноєнім. (Очевидно, бо конюшину не мусить ся сїяти на гноєнім поли. Конюшина потребує не так азоту, який є в обір-

нику, а який конюшина може побирати впрост з повітря, як передовсім фосфорових і потасових навозів в виді прим. томасини і каініту. *Ред.)*

Сенько Мота в Лїсневичах.

26 X. 1910.

4.

З одержаними навозами (100 кґ. потасової соли, 100 кґ. суперфосфату і 100 кґ. томасини) зроблено такі досьвіди на весняних засївах:

I. Досьвід на пшеници.Ріля глинковата, станний гній був даний перед 3 роками під капусту, потім була бараболя, а тепер пшениця.

	Навезено:	Пшениці: посїяно:	зібрано:
1. парц. 3 і піварова	10 кґ. суперфосфату 10 „ потасової соли	20 кґ.	116 кґ.
2. „ „ „	без навозів	20 „	83 „

II. Досьвід на вівсї.Ріля така сама. По повнїм навозї овес є семий засїв; перед тим були: 1. бараболя на гною, 2. пшениця, 3. конюшина, 4. просо, 5. овес, 6. жито, 7. овес. На обох парцелях величини 3½ арів посїяно 33 кґ. вівса (пів корця), а зібрано:

з 1. пар. навезеної	10 кґ. суперфосфату 10 „ потас. соли	140 кґ. вівса
з 2. „	без навозів	110 „ „

III. Досьвід на вівсї. Ріля така сама. Обірник перед 9 роками під бараболї, по чім слїдували: 2. пшениця, 3. конюшина, 4. ячмінь, 5. жито, 6. конюшина, 7. ячмінь, 8. жито, 9. овес.

На трох парцелях 4 арових посїяно 66 кґ. (корець) вівса, а зібрано:

з 1 парцелї навезеної	65 кґ,	потасової соли		113 кґ.	зерна
з 2 „ „	55 „	томасини		145 „	„
з 3 „	35 „	суперфосфату і	}	160 „	„
	15 „	потасової соли			

(На жаль не подано тут для порівнаня парцельки без навозів. — *Ред.)*

Андрій і Гринько Курилас в Острові коло Щирця.

9/XII. 1910.

Повіт Сокаль.

5.

Прислані навози ужив я під ярину, іменно бараболї. Поле 56 м. довге, а 23 м. широке подїлено на 8 рівних парцель, кожда по 161 м.² (понад півтора ара). Томасину і каїніт розсїяно 3. листопада 1909., а суперфосфат 13. мая 1910. Каїніт сїяно в відношеню 300 кґ. на морґ, а томасину і суперфосфат в відноше-200 кґ. на морґ. Бараболю посаджено 13. мая 1910. Висаджено 352 кґ. так, що на кожду часть припадає 44 кґ. Поле шкільне, глинковате, досить занедбане, в 1907. р. були бараболї, потім пшениця і обліг. Вислїд був такий:

на парц. 1. навезеній	томасиною	(6·24 кґ.)	зібрано	148 кґ.	бараб
„ „ 2. „	каїнїтом і суперфосф.	(9·36 „) (6·24 „)	„	211	„
„ „ 3. „	томасиною	(6·24 „)	„	206	„
„ „ 4. „	томасиною і каїнїтом	(6·24 „) (9·36 „ „)	„	148	„
„ „ 5. „	каїнїтом	(9·36 „)	„	201	„
„ „ 6. „	суперфосфат.	(6·24 „)	„	244	„
„ „ 7. „	без навозів		„	126	„

Ілия Мусій, учитель в Жнятинї п. Гійче.

26/XI. 1910.

Повіт Броди.

6.

Посилаємо звіт з досьвідів з томасиною та каінітом, зроблених на наших полях:

I. Досьвід на пастівних бураках, на чорній, тяжкій земли на поли п. Кіндрата Яремка. Збір був такий з одноарових парцель:

1. парц. навезена гноєм, томасиною (4 кґ.) і каінїтом (6 кґ.)		видала 7·5 мет. сот. бураків
2. парц. „	самим гноєм	„ 6 „ „ „

Надвижка проте на парцели, навезеній штучними навозами винесла 1·5 метр. сот., вартости 2 к. 40 сот., рахуючи метр. сот. по 1 кор. 60 сот. Навози коштували 54 сот., проте остав зиск 1 кор. 86 сот. В образованю на цїлий гектар було би зиску 186 кор. більше, або на морґу майже 100 кор. більше.

II. Досьвід на моркві на піску, на двох одноарових парцелях (поле Луки Кіся):

1. парц. навезена гноєм томасиною (6 кґ.) і каінїтом (8 кґ.)	видала 4·5 мет. сот. бураків
1. парц. навезена гноєм	„ 3·25 „ „ „

Надвижка моркви з 1. парцелї виносила 1·25 мет. сотн., вартости 2 кор. (1 м. сот. в цїні 1·60 кор.). Кошт навозів виніс 78 сот., зиск проте 1 кор. 22 сот. на ар, або 122 кор. на гектар.

III. Досьвід на вівсї на вогкім піску. Поле церковне (ерекц.):

1. парц. 6 арів	без погноїв	видала	100 кґ. зерна,	173 кґ. соломи
2. „ 6 „	30 кґ. томасини і 42 кґ. каінїту	„	132 „ „	205 „ „

Через погноєнє було зерна більше о 32 кґ. вартости 4·48 К, соломи 32 кґ. вартости 96 с., разом вартости

5·44 кор. Погної коштували 3.96 кор., остав проте зиск 1 кор. 48 сот. То є на гектар чистого зиску о 24 кор. більше.

IV. Досьвід на кінськім зубі на пісковім городі п. Василя Лесюка.

1. парцеля на гною	видала ростини на 1·45 м. высок
2. парцеля на гною і на томасині (4 кґ.) та каініті (6 кґ.)	„ „ „ 2 „ „

Фахові поради і поученя нашій читальни уділив п. Гарасевич, учитель господарства, котрому дякуємо за всї труди.

За читальню „Просьвіти“ в Ражневі:

24/XII. 1908. о. Лев Сїлинський.

Повіт Тернопіль.

7.

Штучні навози (томасину і каініт) висїяв я в осени на зяблю по 50 кґ. під ячмінь, а решту 50 кґ. лишив на сегорічну осїнь під жито. Вислїди були красні, а мої спостереженя що до росту були такі: ячмінь я сїяв рано, по сїйбі упав сніг і прийшов мороз. Через се здавало ся, що ячмена рані згинуть і справдї були слабі ростом і рідонькі. Коли я вийшов на ниву, спостеріг, що ячменю не буду мав, так десь не десь зійшов, а коли я зближив ся на досьвідні парцельки, з далека спостеріг я, що на них є ячмінь гарний, зелений і густий. Через цїлий час росту ячмінь на штучних погноях був зелений, як барвінок, висший ростом о 15 цм.. густий аж любо так, що дехто казав, що я між ячменем засїяв трохи пшениці. Не гноєний ячмінь цїлий час був жовтавозелений, ріденький і низший ростом. Ячмінь на погноях висипав ся в тиждень

скорше, як на негноєнім кавалку так, що люди казали, що се инший ячмінь. Так само скорше і дозрів. По зборі переважив я лише з одного досьвідного поля снопи, а потім чисте зерно. Вислїд з парцель півтора-арових був такий:

1. парц.	без навозу	видала снопів	9 ваги	58¾ кґ.,	а зерна ячм.	22½ кґ.
2. „	на томасинї	„ „	11 „	76¼ „	„ „	31 „
3. „	на каінїтї	„ „	11 „	74 „	„ „	26¼ „
4. „	на каінїтї і томасинї	„ „	12 „	88¾ „	„ „	36 „

На штучних навозах солома була біла, більша і твердша, а на негноєнім була солома менша, мягка і жовтава. Зерно ячменю у нас всюди повипалювало, на погноях було також запалене, але ще було грубше, як на ненавоженім. Я є за се дуже вдячний Хв. Товариству і за навози красно дякую.

Іван Недошитко, спн Павла в Ходачкові малім.

23/XI. 1910.

Повіт Скалат.

8.

Досьвід з салїтрою і потасовою сілю перевів я на чотирох одноарових парцелях на вівсї, посїянім 31. мая. Земля: сухий чорнозем, попереднього року була гречка, в осени спокладано, а потому зорано глубше (визяблено). Гноєно перед 6 роками. Салїтру посїяно перший раз 3. червня, другий раз 14. червня. Через май падав дощ, в червни посуха, а в липни знов бував часто дощ.

Перед салїтрованєм овес був на цїлім поли мізерний і жовтий, а по розсїяню салїтри і потасової соли поголовно за пару день вже можна було бачити ріжницю. Де посїяно більше навозів, там овес був

зеленійший і буйнійший, а де менше, там не був так буйний, але все таки зеленійший і красший, як на тій парцели, де не було нічого. Салітрований овес зеленів довше через те, що був буйнійший.

Збір був такий з 1 арових парцель:

Навезено:	Зібрано: снопів	зерна
1. парц. без нічого	9	16 кґ.
2- „ 4 кґ. чіл. салітри	11	17·3 „
3. „ 4 „ потас. соли	11	17 „
4. „ 4 „ салітри, 4 „ потас. соли	12 (більших)	24·22 „

Овес скошено 31. серпня 1909. Мій овес був рихлак, а вівса у нас сего року дуже слабо видають, може 75 кґ. зерна з копи, так сильно пошкодила їм посуха. Мій овес був ранний, такого ніхто не мав лиш я, люди мають той пізний, як називають, зелений.

Йосиф Луків, Турівка п. Тарноруда.

14/IX. 1909.

Повіт Заліщики.

9.

Досьвід з салітрою і потасовою сілю перевів я на ячмени на чорноземі, негноєнім дуже давно. Ячмінь посїяно в цьвітни, а салітру і потасову сіль поголовно 12. червня 1909. Погода була корисна З 2-арових парцель зібрано:

	снопів	зерна	соломи
1. парцеля без навозу	$12^1/_2$	27 кґ.	52 кґ.
2. „ 4 кґ. салітри, 4 „ потас. соли	17	35 „	44 „

На парцели з навозами був через цілий час дуже добрий зріст так, що дуже відзначала ся від пісної парцелї.

Василь Навізівський в Ворвулинцях.

30/XII. 1909.

10.

Навози прислані в осени 1909 р. розсїяно на 8 одноарових парцелях і посїяно жито. Вислїд був такий:

Навезено:				Зібрано жита:		
				снопів	зерна	соломи
1.	парц.	3 кґ.	томасини	$7^1/_2$	14 кґ.	15·5 кґ.
2.	„	3 „ 4 „	суперфосфат. кaiнїту	8	15 „	19 „
3.	„		без нїчого	5	12 „	9 „
4.	„	4 кґ.	томасини	$8^1/_2$	16 „	18 „
5.	„	3 „ 4 „	томасини кaiнїту	9	20 „	19 „
6.	„		без нїчого	5	$11^1/_2$ „	9 „
7.	„	4 „	кaiнїту	6	13 „	11 „
8.	„	3 „	суперфос.	6	13 „	11 „

Решту навозів, що лишило ся, розсїяв я в сей спосіб на парцелях величини пів чверти морґа:

Навезено:			Зібрано:		
1.	парцеля	40 кґ. томасини	жита	55	снопів
2.	„	без навозів	„	41	„
3.	„	20 кґ. суперфосфату	„	47	„
4.	„	без навозів	„	32	„
5.	„	8 кґ. кaiнїту	„	40	„
6.	„	без навозів	„	32	„

Земля, на котрій роблено пробу, не виділа жадного навозу коло яких 13 років. Зі всїх навозів показувала від перших днів весни до останку найлїпше томасина. Земля була чорна.

Я посилаю сей звіт, бо брат Василь пішов розвідати Канаду ще в марті, а верне аж в грудни і він лишив досьвід на мене, яко на заступника.

Лука Навізівський в Ворвулинцях.

13/XI. 1910.

Повіт Снятин.

11.

Досьвід зі штучними навозами робив я на житї на кавалку поля величини $^3/_4$ морґа, який подїлено на 8 рівних частий, величини около 5 арів. Попередного року було жито, обірник в 1907. р. Штучні навози посїяно 2. жовтня 1909. р. Жито зібрано 11. липня 1910. Збір був такий:

			зерна	соломи	полови
1.	парц.	без нічого	**48** кґ.	**106** кґ.	3 кґ.
2.	„	томасина 15 кґ.	51 „	112 „	4 „
3.	„	суперфосф. 15 кґ. каініт 16 кґ.	71 „	130 „	4 „
4.	„	суперфосфат 25 кґ.	66 „	113 „	3 „
5.	„	томасина 20 кґ.	55 „	120 „	4 „
6.	„	каініт 18 кґ.	69 „	118 „	3 „
7.	„	томасина 15 кґ. каініт 16 кґ.	**77** „	**138** „	4 „
8.	„	без навозів	47 „	110 „	3 „

(Як бачимо найліпшими оказали ся тут навози фосфорові (томасина) в злуці з потасовими, в тім случаю каінїтом. — *Ред.)*

На сей рік ми вже спровадили через філїю „Сільського Господаря“ в Снятинї цїлий ваґон штучного навозу і вже пробує більше господарів.

Николай Кузик в Туловій.

29 XI. 1910.

12.

Я перевів досьвіди рівночасно зі штучними навозами і з присланим від „Просьвіти“ збіжем.

1. **Досьвід на житі** на одноарових парцелях:

Навожено:		Зібрано жита: зерна	соломи	полови
1. парц.	без навозів	14 кґ.	28 кґ.	0·75 кґ
2. „	томасини 3 кґ.	15·4 „	33 „	0·8 „
3. „	томасини 4 кґ.	16·7 „	32 „	1·8 „
4. „	суперфосф. 3 кґ. кaiнїту 4 кґ.	19·5 „	35 „	2·3 „
5. „	томасини 3 кґ. кaiнїту 4 кґ.	18 „	38 „	3 „
6. „	без навозів	15 „	30 „	0·6 „
7. „	кaiнїту 4 кґ.	17·5 „	31 „	1 „
8. „	суперфосф. 3 кґ.	16 „	32 „	0·95 „

На тих парцельках було посїяне жито микулицьке. Навози розсїяно 10. жовтня, а збіже 12. жовтня 1909. Земля чорнозем. В послїдних трох лїтах була бараболя або кукуруза. Стаєнний навіз дано в 1906. р.

(Найбільший збір видало тут навожене суперфосфатом і кaiнїтом. Про те, яким оказало ся жито микулицьке в порівнаню до домашного, подаємо на иншім місци. — *Ред.)*

Досьвід на пшеници безвусій микулицькій на одноарових парцелях:

Навожено:		Зібрано пшениці: зерна	соломи	полови
1. парц.	без навозів	11·5 кґ.	24 кґ.	3·7 кґ.
2. „	томасини 3 кґ.	11 „	22 „	4·8 „
3. „	суперфосф. 3 кґ. кaiнїту 4 кґ.	13 „	29 „	5 „
4. „	томасини 4 кґ.	12·5 „	25 „	4 „

5.	„	томасини 3 кг. каініту 4 кґ.	**14·5** „	30 „	4·3 „
6.	„	без нічого	**9** „	23 „	3 „
7.	„	каініту 4 кг.	13·5 „	25 „	4·7 „
8.	„	суперфосф. 3 кг.	11·5 „	23 „	3·6 „

(І тут навожене фосфоровими і потасовими навозами дало найвисший збір. — *Ред.)*

Навози посіяно 3. жовтня, пшеницю 9. жовтня 1909. Стаєнний навіз дано на весні 1909. р.

Іван Фодчук в Туловій.

27.XI. 1910,

Повіт Коломия.

13.

Досьвід зі штучними навозами зробив я на житі на поли дуже піснім, ще не оранім. Перед тим трави не було там корові раз дати їсти, а тепер уродило ся на 8 арах 127 кґ. жита, а 343 кґ. соломи. Навози посіяв я 25. жовтня, а жито 30. жовтня. Мене дуже то тішить, що так красно уродило ся, а іменно з кождої одноарової парцельки зібрано жита:

Навезено:			Зібрано: зерна	соломи
1.	парц.	без навозів	6 кґ.	30 кг.
2.	„	томасини 5 кг.	13 „	38 „
3.	„	суперфосфату 5 кг. томасини 5 кґ.	26 „	56 „
4.	„	томасини 5 кг. каініту 5 кґ.	18 „	45 „
5.	„	томасини 5 кґ. каініту 5 кґ.	17 „	44 „
6.	„	каініту 5 кґ.	9 „	32 „
7.	„	суперфосфату 5 кґ.	18 „	46 „
8.	„	суперфосфату 5 кг. каініту 5 кґ.	20 „	52 „

Штучні навози сіяв я також під яре жито і було дуже красне, але дуже буйне так, що місцями вилягло. Однак мені навози оплатили ся і я не жалую, щом купив їх на весні.

Дякую сердечно за навози і науку.

Петро Дутчак в Березові нпжнім.

15/XI. 1910.

Повіт Надвірна.

14.

Маю честь предложити звіти з досьвідних піль в Гвоздї на поли Стефана Насадюка:

I. досьвід на конюшинї в другім році. Почва чорна глинка. Перед конюшиною було жито.

Зібрано:

1.	парц. на томасинї	70	кг. сїна з конюшини
2.	„ на каінїтї	70	„ „ „
3.	„ на томасинї і каінїтї	**85**	„ „ „
4.	„ без навозів	**40**	„ „ „

II. досьвід на конюшинї в першім році, земля червона глинка, пуста. Зібрано:

1.	парц. на томасинї	45	кг. сїна з конюшини
2.	„ на каінїтї	45	„ „ „
3.	„ на томасинї	60	„ „ „
	і каінїтї	35	„ „ „

Кожда парцеля була величини 2 арів, кождого штучного навозу давано 12·5 кг. на парцелю. Навози розсїяно 30. падолиста 1909.

(Вислїди досьвідів на сїножатях є поміщені в II. роздїлї. — *Ред.*)

о. Володимир Лїсїнецький, парох Гвозда.

28/XI. 1910.

Повіт Болехів.

15.

Досьвіди з томасиною, присланою з Товариства „Просьвіта“, а ужиткованою в цьвітни 1908. р. дали слідуючий вислід:

1. На неужитках: поле шкільне, ґрунт сухий, сильний спад, земля глинкова т. зв. „погар“, сипка, неуправлююна, обліг, в поживу бідна. Простір 1. ара з'орано, посипано 8 кґ. томасини і засїяно 2 кґ. любіну синього і жовтого. Любін розріс ся зовсїм вдоволяючо, парцеля була покрита густою зеленою, що надавала ся вповні на зелений навіз. Досьвід виказав, що певним справленєм сего і тим подібних неужитків є любін, посїяний на зелений навіз на томасині.

2. На вівсї. Поле шкільне, як повисше, зорано в цьвітни і засїяно вівсом. 4 ари того поля навезено 20 кґ. томасини в цьвітни, а 10 кґ. в маю, а 4 ари лишено без навозу. В маю овес пожовк на обох парцелях, тодї слабші місця на першій парцели скріплено 10 кґ. томасини. В липни вже була ріжниця очевидна, овес на першій парцели прибрав краску темно-зелену і дорівнував вівсам на управних полях, а на парцели ненавоженій був рідший, низонький і рудавий. Єще більша ріжниця була в зборі, а іменно:

на парцели з 30 кґ. томасини	було	44 снопів		а 30 кґ. зерна
„ „ без навозу	„	23 „	плохих	а 14 „ „

Надвижка отже 16 кґ. на 400 м.², т. є на морґ 224 кґ.

(При так сильнім навоженю, як тут було, іменно на морґ 570 кґ., вплив томасини не скінчив ся в першім роцї, але був слїдний по всякій правдоподібности і в слїдуючих лїтах. — *Ред.*)

(Вислїди досьвіду на сїножати подано в II. роздїлї.)

Евген Ковалик, учитель в Витвици.

14 X. 1908.

IV. Досьвідні поля з ублагородненими відмінами збіж.

Для забезпеченя найбільшої видатности з землї крім відповідної обрібки та навоженя землї (навозами штучним як і обірником) потреба також відповідного насїня. Буде велика ріжниця, коли на тій самій земли, так само обробленій і навоженій посїємо насїнє прим. нашого домашного збіжа, ще до того не очищеного добре, не трієрованого, такого, як оно вийшло лише з під млинка, чи насїня ублагородненого, добірного та старанно очищеного збіжа. Коли в першім случаю зберемо з морґа приміром лише 10—12 метр. сотнарів зерна, то в другім случаю можна зібрати прим. 16—20 метр. сотн. Насїнє ублагороднених відмін збіжа, хоч о кілька корон дорозше, оплатить ся дуже добре. Тому в західних краях мало хто уживає до сїйби простого домашного насїня, але вводить ся щораз загальнїйше ублагороднені відміни збіж.

В нашім краю, де більше, як половина всеї рілї обсїває ся щорічно збіжем, піднесенє видатности збіжа має дуже велике значінє. Та у нас ублагороднені відміни збіж майже незвісні зовсїм, загал селян уживає насїня збіжа домашного хову, нераз вже дуже зведеного і мало видатного. Товариство „Просьвіта“ ба-

жало познакомити селян з новими ліпшими відмінами збіж і показати, що ті відміни приносять більшу користь. Тому в 1909/10 р. заложено більшу скількість досьвідних піль з ублагородненими відмінами збіж на разї жита і пшениці.

За границею виплекано богато відмін збіж, що дають нераз два рази більший збір, як наші краєві збіжа, але уживати ті відміни для показових піль, не випробувавши насамперед, чи в нашім підсоню добре би удавали ся, було би трохи ризиковним. Тому уживано таких ублагороднених відмін, які є випробовані вже в нашім підсоню (зааклїматизовані), або які таки в нашім краю виплекано. В р. 1910. ужито на досьвідні поля по 2 відміни жита і пшениці, іменно жито петкуське і микулицьке, та пшеницю микулицьку вусату і голу. Потрібне насїнє закуплено в краю в звіснім заведеню плеканя збіж Ю. Турнава, дїдича в Микулицях коло Ланьцута (західна Галичина).

Найбільше досьвідів зроблено з петкуським житом тому, що ся відміна стоїть тепер що до плідности на першім місци межи всїми відмінами. Численні досьвіди виконані в Нїмеччинї, в західно-австрийських краях, тай у нас в Галичинї доказали, що петкуське жито зі всїх відмін найбільше зерна видає. Ся відміна походить з місцевости Петкус в нїмецькій провінциї Бранденбургії (коло Берлїна). Виплекав її дїдич Льохов на тамошних пісковатих землях зі свого домашного жита через добір (т. зв. селєкцию) і розплід найліпшого зерна з найкрасшого колося. Льохов провадить свою працю від 30 лїт, бо від 1881. р., та доперва 1891. р. стало його жито славне в Нїмеччинї, а від 1900 і в Галичинї. Головною прикметою петкуського жита є плідність зерна. З морґа видає оно пе-

ресічно 16—18 мет. сот., а на фільварку рільничої Академії в Дублянах видавало одного року середно по 27 мет. сот. з морга .В солому се жито не є буйне, але стебло має грубе, через те не вилягає так скоро, як инші жита. З вогкої ріллї користає се жито ощадно, тому навіть в сухі роки і на землях легких, та що скоро висихають, дає добрий урожай. Зиму видержує петкуське жито добре, посїяне навіть пізно в жовтни дає добрий політок. На весну звичайно зле виглядає, немов проріджене, але відтак значно поправляє ся. І в наших досьвідах завважили сей об'яв господарі і подають се в своїх звітах. Петкуське жито колосить ся і доходить о 5—8 день пізнійше, як наше жито. Зерно жита сидить добре в колоску і не обсипає ся так скоро, барва зерна буває зеленаво сина, знамя для жита дуже добре. Петкуське жито має ще ту прикмету, що не зводить ся так скоро, як инші жита, високі урожаї удержують ся через кілька літ. По кількох роках добре є однак відновити насїнє петкуського жита, як взагалї насїнє жита треба часто відновлювати. До досьвідів ужито не оригінального жита, спровадженого впрост з Петкус, але з другого відсїву, вирослого вже в Галичині.

Звіти наших хліборобів з проб з тим житом виказують, що петкуське жито хоч соломи не давало богато більше, як наше, за то зерна давало завше значно більше, нераз два рази тільки, що домашне жито. Виходить з тих звітів, що петкуське жито заслугує на як найбільше розширенє. Оно завше принесе більший урожай, та ліпше оплатить ся мимо того, що є трохи дорозше, як звичайне жито, бо коштує 20—24 кор. за метр. сотн.

Закладано також досьвіди з микулицьким житом. Є се жито краєве, ублагороднене таки в Микулицях, оно є також досить плідне, а має ту прикмету, що є вчаснійше, як инші жита. Як показують звіти, се жито також було ліпше на зерно, як домашні жита.

З пшениць вибрано на досьвіди дві відміни: пшеницю микулицьку вусату, родоводову Пражмовського, та пшеницю микулицьку голу. Вусата пшениця микулицька є розмножена з одного колоска, тому називає ся „родоводова" (pedigrée). З краєвих відмін пшениці ся пшениця займає одно з найперших місць. Як виказують проби, роблені львівською ботанічно-рільничою стациєю вусата микулицька пшениця давала звичайно найбільший збір зерна. В наших досьвідах ся пшениця також виказала значну надвижку в зерні і соломі над пшеницею домашного хову. Микулицька пшениця гола рівнож дала — як виказують звіти — більший збір, як домашна, але взагалі беручи оказала ся гіршою від вусатої микулицької пшениці.

Тепер даймо голос нашим хліборобам про те, якими в ріжних околицях оказали ся ті відміни жита і пшениці.

Повіт Перемишль.

1.

Петкуське жито посіяв я рівночасно зі своїм 23. вересня на чорній земли (II. кляси), гноєній перед 2 роками. Петкуське жито зійшло о три дни пізнійше від нашого, а виколосило ся 16. мая (наше 9. мая), росло поволійше, як наше. Видало з 25 кг. насіня так:

петкуське жито 134 снопи, а **230** кґ. зерна
домашне жито 130 „ а **147** „ „

Солома того жита грубша від нашого, міцна, біла, не вилягає, зерно також грубше і ліпше. Наше жито мало солому тоншу, полеглу, зерно дрібне.

Вусату микулицьку пшеницю посіяно на гноєнім бульбиску 8. жовтня рівночасно зі своєю. Сходила разом, а викосила ся тиждень скорше.

Вусата микулицька пшениця видала 196 кґ. зерна
своя пшениця „ 156 „ „

Прислана пшениця мала солому грубу, велику, як житна, дозріла о тиждень борше, мала зерно червоно ясне, красше і тяжше, Солома нашої пшениці мала, дрібна, як ячмінна супроти тамтої.

Сей рахунок показує, котрі відміни ліпші. Я з присланого збіжа вдоволений.

Іван Савицький, господар в Негрибці.

9 XI. 1910.

2.

Вусату микулицьку пшеницю посіяно 2. жовтня на $^1/_4$ морґа. нажато 3 копи 40 снопів, солома важила 600 кґ., полова 30 кґ., зерно 370 кґ., послід 5 кґ. Стара пшениця видала з того самого поля і з тої самої скількости лиш половину того і була повна снітию, а прислана нам пшениця була чиста. Але жати її треба разом з житом, бо як довше постоїть, то висипле ся тому, що зерно на верху.

25 кґ. петкуського жита посіяно на $^1/_4$ морґа поля (чорної рудаки) дня 29. вересня. Оно виколосило ся пізнійше, як старе, солома все призеленкувата, груба. То жито видало 3 копи 32 снопи, солома важила 732 кґ., полова 19 кґ., а зерно 390 кґ. Старого жита

було лиш 2 копи 70 снопів, а видало зерна майже половину менше, як нове.

Читальня „Просьвіти“ в Яксманичах,

М. Литвин, голова. Ю. Маланчук, виділовий.

3/XII. 1910.

Повіт Цїшанів.

3.

Отриманих 25 кґ. петкуського жита посіяв я на пісково-глинковатім ґрунтї 25. вересня 1909. Петкуське зійшло 3/X., а своє 7/X. Петкуське ішло більше корчем, на ржу обі відміни були відпірні; що до виляганя, то не знаю, бо оба жита стояли добре. Петкуське виколосило ся о три дни пізнїйше. Що до відпорности на мороз, то зима була легка і оба жита добре видержали. Збір був такий:

петкуське жито 183 кґ. зерна, 379 кґ. соломи
домашне жито 131 „ „ 203 „ „

Петкуське жито оказало ся менї дуже добре, я з него дуже вдоволений.

Іван Милещак, аґент „Днїстра“ в Олешичах.

2/XII. 1910.

Повіт Лїсько.

4.

25 кґ. петкуського жита посїяно 25. вересня 1909. разом зі своїм власним. Жито отримане з „Просьвіти“ зійшло скорше і росло буйнїйше, виколосило ся пізнїйше, солома була грубша, колос більший, чотирогранний.

Видаток був такий:

петкуське жито (з 25 кґ.) 104 снопи, 250 кґ. зерна
домашне жито „ „ 90 „ 205 „ „

Зерно петкуського жита грубше від звичайного. Се жито дуже добре, лиш твердше до молоченя.

Гнат Бойко,
голова чит. „Просьвіти“ в Сухорічу.

16/X. 1910.

5.

25 кґ. вусатої микулицької пшениці посіяно 1. жовтня рівночасно зі своєю. Прислана пшениця зійшла пізнійше, але росла буйнійше.

Микулицька пшениця видала 98 снопів а 180 кґ. зерна
домашна „ „ 75 „ а 115 „ „

Пшениця та є добра, але треба її скорше вижати від старої.

Ілько Мартиняк,
місто-голова читальні „Просьвіти“ в Сухорічу.

16/X. 1910.

Повіт Дрогобич.

6.

Петкуське жито посіяно 30. вересня 1909. р. разом зі своїм. Сходило борше, колосило ся пізнійше о 2 тижні. Солома дуже груба, намолот добрий. Збір був такий з 25 кґ.:

петкуське жито **380** кґ. зерна
власне жито **200** „ „

Петкуське жито є дуже добре.

Дмитро Матчишин,
Гаї нижні — Бінич.

25/IX. 1910.

7.

Микулицьке жито посіяно разом зі своїм 25. вересня. Оно раньше сходить, борше росте і борше мож жати. Солома чиста, руда не падала на неї.

Видавало так (з 25 кґ.):

микулицьке жито 375 кґ. зерна
своє жито 323 „ „

Жито було добре, тішу ся, щом з „Просьвітою“ до того дійшов. Сего року замовляю у Вас ще пшениці новомодної 25 кґ., як будете другим посилати.

Матій Скоропад; Гаї нижні — Бінич.
25.IX. 1910.

8.

Петкуське жито посіяв я 2. жовтня разом зі своїм, яке зійшло о день борше. З першу прислане жито було більше чорно-зелене, але цілком низке, при земли, аж як виколосило ся, то петкуське перемогло домашне і виросло 5—8 цалів висше так, що досягло двох метрів. Своє виколосило ся о тиждень скорше і жало ся 8 день скорше. Жито сіяв я на третій сійбі по гноєню, на бульбянці, земля чорно-попеляста. Збір був такий:

петкуське жито	217 снопів,	зерна 20 чверток	по 24 кґ.	т. є 480 кґ.
домашне жито	212 „	„ 18 „	„ 23 „	т. є 414 „

петкуське жито	соломи 650 кґ.	полови 23 кґ.
домашне жито	„ 625 „	„ 22 „

Нова відміна жита уродила ся красша, зерно більше, сиве, солома груба. Жито того року всюди похилило ся, впало, а нове не вилягло і було цілком чисте, не мало ржі.

Пшеницю посіяв я 13. жовтня. Нова відміна від разу ліпше виглядала і виросла на 10 цалів більше.

Микулицька				
вусата видала	150 снопів,	146 кґ. зерна,	375 кґ. соломи	15 кґ. полови
домашна „	150 „	145 „ „	350 „ „	16 „ „

За те прислана пшениця була чиста, лекша до молоченя, а солому мала грубу, сильну і висшу. Своя була дуже зі снітию.

Я з жита справді дуже вдоволений, а що до пшениці, то не знаю, чи не запізно посіяв я її, тай в нас звичайно нема з пшениці доброго видатку.

Дмитро Крайчик в Дрогобичи.

9.

Одержаних 25 кґ. петкуського жита засіяв я 26. вересня 1909. рівночасно зі своїм. Обі відміни сходили разом 4. жовтня, а в цілости виколосило ся петкуське 5. червня, а своє 31. мая. Видаток був такий:

петкуське жито	зерна з послідом 313 кґ.	соломи з половою 395 кґ.
домашне „	„ „ 257 „	„ „ 324 „

проте менше о 56 кґ. зерна, а 71 кґ. соломи.

Я замічаю, що жито „петкус“ є гідне сіяти, бо має дуже добірне і красне зерно, велику і тревалу солому, добре йде корчем, не вилягає, є відпорне на головню, а при тім є дуже видатне на зерно і солому, чого при своїм житі, до сего часу сіянім, я не спостеріг. Проте після мого досьвіду поручаю його сіяти всім рільникам.

Пшениця вусата микулицька, яку дістав був п. Федь Мельник, не ріжнила ся майже нічим від його купленої в 1908. р. з двора п. Шустра в Глиннім, що був собі її спровадив в 1907. р. (отже рівнож ублагородненої, а не простої. *Ред.)* Вусата пшениця взагалі є дуже видатна на зерно та солому і я інакшої не сію.

Стефан Кулиняк в Воли якубовій п. Добрівляни.

3/XII. 1910.

10.

Жито петкуське посїяно рівночасно зі своїм 25. вересня, зійшло разом, виколосило ся о три дни пізнїйше, а вижато також разом.

петкуського жита (з 25 кґ.)	195 кґ. зерна	325 кґ. соломи з половою	
домашного жита (з 25 кґ.)	144 „ „	360 „ „	„

Петкуське жито повинно бути управлюване всюди, бо є відпірне на ржу і не вилягає так скоро, як инші відміни, а до того дає красну солому і грубе зерно. По засїві здавало ся, що се прислане зерно було давнїйше, бо не посходило так густо, як своє, але з весною показало ся, що се жито дужче пішло корчем, чим своє. Я є дуже вдоволений з присланого жита і прошу, як буде можливе і на пізнїйше мати мене в памяти.

Йосиф Михаць, член тов. „Просьвіти“ в Раневичах.

30/X. 1910.

11.

Пшеницю вусату микулицьку посїяно рівночасно зі своєю 5. жовтня і рівночасно зійшла, виколосила ся і була вижата. Видаток був такий:

микулицька вусата:

(з 25 кґ.) 145 кґ. зерна з послїдом, 380 кґ. соломи з половою;

своя:

(з 25 кґ.) 108 кґ. зерна з послїдом, 310 кґ. соломи з половою.

Прислана пшениця висше виросла і була більше намолотна, як своя.

Олекса Єдлїцький, в Раневичах.

30/X. 1910.

Повіт Мостиска.

12.

Присланих 25 кґ. петкуського жита посїяв я на 400 сяжнях ($^1/_4$ морґра). Видаток був такий:

петкуського жита нажато:
3 копи 30 снопів, зерна з послїдом **350** кґ., соломи і полови 400 кґ.
домашного жита нажато :
2 копи 55 снопів, зерна з послїдом **170** кґ. соломи і полови 265 кґ.

Стебло петкуського жита було грубе, високе на 150 цм., зерно грубе, мовби ячменю, колосок грубий. Прислане жито посходило красно, з кождого зерна виростало до 12 стебел. Сїяти потреба рідко, бо густо засїяне може задробитись. За прислане жито складаю щире Спаси-Біг.

Іван Федина, член „Просьвіти“ в Малнові.

2 XI. 1910.

13.

25 кґ. *вусатої микулицької пшеницї* посїяв я на чверти морґа. Збір пшеницї був такий:
вусатої микулицької
кіп 5, зерна з послїдом **300** кґ., соломи і полови 600 кґ.
домашної
кіп 4, зерна з послїдом **210** кґ., соломи і полови 472 кґ.

Прислана пшениця посходила красно і кожде зерно розходило ся корчами по 7—9 добірних стебел. Посїяна мала барву чорно-зелену. Стебло було на 1·35 м. високе, а власної пшеницї на 1·15 м. Мука є ясно біла і гарнїйша від звичайної. З зібраної пшеницї роздавєм 150 кг. на пробу і розплодок 6 ґаздам, решту 120 кґ. висїяв для себе. Прислане насїнє на нашій земли в першім роцї дало дуже красний пожиток. Також і в тім роцї засїяна пшениця гарно посходила.

Михайло Жук в Малнові.

2 XI. 1910.

Повіт Жовква.

14.

Прислане *петкуське жито* і *пшеницю вусату микулицьку* посїяно 25. вересня, а своє збіже

посіяно 8. вересня 1909. р. Однак петкуське жито чудово удало ся, мимо сухої осени зійшло красно, з весною красно зазеленїло ся, сипало ся в днях 9. і 10. мая і пішло досить добре корчем. Жито своє набув я в обшарника перед 4 роками, зерно інакше, куце, грубе. Видатність була така:

петкуське	**275**	кґ. зерна,	460	кґ. соломи,
домашне	**150**	„ „	440	„ „

Пшениця видала 150 кґ. зерна, а 320 кґ. соломи так само, як своя.

Дмитро Войтович, в Новім селї коло Куликова.

3/XI. 1910.

15.

Нове жито петкуське дуже красно удало ся. З тих 25 кґ. було 200 кґ. зерна, а з домашного було 160—180 кґ. Солома була сильна і висока близько на 200 цм.

Захарий Горбань, Білий лїс, п. Туринка.

14/XI. 1910.

16.

Пишу до Вас кілька слів з далекої Канади, а не з рідного краю. Тогід дістав ся з господарського відділу „Просьвіти“ уліпшені відміни жита і пшениції, та штучні навози на сїножати. Тимчасом я мусїв поїхати шукати щастя за море, проте прошу написати до брата Максима і подати йому рахунок, а він Вам зараз пришле гроші і звіт.

Канада 11 X. 1910. Дмитро Голїнка.

Його брат подав сей звіт:

Петкуське жито, хоч посіяне пізно вродило добре, бо видало з 25 кґ. 3 копи, а з того зерна 14 чверток (чвертка 29—30 кґ.), то є около 400 кґ. Не

рівняти його до свого жита, з якого копа видасть найбільше 3 чвертки, а зерно є дрібне.

Вусата микулицька пшениця вродила з 25 кільоґр. пів чверта копи, пів копи я змолотив, то було до 75 кг. хорошого зерна, а солома велика.

Томасину і каініт сіяв брат на сіножати і трава була гарна, без порівнаня з тою, де не було нічо посіяно.

Максим Голінка, Винники коло Жовкви.

7/XI. 1910.

Повіт Городок.

17.

Петкуське жито видало з 25 кґ. 90 снопів, а 200 кґ. зерна, а домашне з 25 кґ. 80 снопів, а 140 кґ. зерна. Солома з нового жита є далеко більша від соломи зі старого жита. Обі відміни сіяно на однаковім поли.

Микулицька вусата пшениця видала 100 снопів, а 200 кг. зерна. Солома була також досить велика. Пшеницю сіяв я на ліпшім поли, як жито.

Коли я обчислив старе жито разом з соломою, то збір варта був 30 к., а збір нового жита має вартість 38 кор., отже о 8 кор. більше. За уділені проби дуже красно дякую.

Григорий Мацела в Каменобродї.

1/XII. 1910.

Повіт Львів.

18.

Вислід проби з присланим збіжем був такий:

1. пшениця микулицька видала:
   1 копу 26 снопів, **217** кґ. зерна, 430 кґ. соломи
   пшениця домашна:
   1 копу 5 снопів, **115** кґ. зерна, 235 кґ. соломи.
2. жито петкуське видало:
   1 копу 37 снопів, **307** кґ. зерна, 610 кґ. соломи,
   жито домашне:
   1 копу 10 снопів, **115** кґ. зерна, 400 кґ. соломи.

Складаю проте щиру подяку Товариству „Просьвіта“, бо дохід з присланого збіжа був два рази більший.

Іван Меринович в Цеперові.

28/XII. 1910.

19.

Заки напишу рахунок, вперед мушу подякувати Сьвітлому Товариству, бо дуже з того жита і пшениці вдоволений. На такім самім кавалку видало домашне жито 1 копу, а жито з „Просьвіти“ $1^1/_2$ копи. Збір був такий:

жито петкуське	зібрано	кіп	$1^1/_2$	зерна	**275**	кґ.	соломи	540 кґ.
„ домашне	„	„	1	„	**150**	„	„	300 „
пшениця микул. гола	„	„	3	„	**325**	„	„	800 „
„ домашна	„	„	$1^1/_2$	„	**150**	„	„	460 „

Антін Кисіль господар в Цеперові.

29/XI. 1910.

20.

Микулицька вусата пшениця видала мені з 25 кґ. 2 копи а 200 кґ. зерна (як би не миши, то було би 4 копи), своєї пшениці мав я 1 копу 40 снопів.

Петкуське жито, посіяне досить пізно, бо 15. жовтня надзвичайно красно удало ся. З 25 кґ. насіня мав я $2^1/_2$ копи, а намолотив 300 кґ. зерна. Кождий

сніп важив 6 кґ., зерна видав 2 кґ., а соломи з половою 4 кґ. Своє насінє видало з 25 кґ. 250 кґ. зерна.

Сенько Мота, в Лїсневичах.

2/XII. 1910.

Повіт Камінка струмилова.

21.

Збіже, прислане нам на пробу, дало такий видаток з 25 кґ.:

Пшениця вусата микулицька видала найлїпше у п. П. Тимечка, бо $2^1/_2$ копи, а 325 кґ. зерна. Зерно товсте, гарне. Сїяно в глию на чорноземі. Таку саму майже скількість мав Андрей Мельничук з пшениці микулицької голої, бо 316 кґ. зерна. Оба сїяли на паренинї.

Павло Рачун мав з пшениці микулицької вусатої 285 кґ. Солома була невелика, але сю пшеницю сїяно пізно на картофлиску. Гриць Сарчук мав з жита петкуського 3 копи, а 312 кґ. зерна.

Вислїд отже незвичайно корисний. Того року вже більше число господарів засїяло нові відміни. Супроти сего Виділ місцевої читальнї складає Головному Видїлови сердечну подяку за раду і стараня около піднесеня нашого господарства.

Читальня „Просьвіти" в Ордові.

22/XII. 1910. Яків Возняк, голова.

Повіт Сокаль.

22.

Прислане петкуське жито оказало ся корисним, я з него вдоволений. З 25 кґ. дістав я **225** кґ. зерна, а 300 кґ. соломи, а зі свого **125** кґ. зерна і 200 кґ. соломи.

Прислане жито зійшло о три дни скорше. Збір був би ще більший, як би було посіяне на ліпшій земли.

4/XII. 1910. Василь Сконик, в Сушні.

Повіт Золочів.

23.

25 кґ. петкуського жита висїяв я рівночасно зі своїм. Зійшло о 5 день пізнійше, тільки красше зійшо. Сїяне було на пісковій земли, трета сїйба по навозї. Стебло і колос були грубші, як у мого жита. На солому не було велике, але на урожай можу сказати, що добре, ліпше не може бути. Петкуське жито видавало з копи понад **200** кґ. зерна, а своє **120** кґ.

1/XI. 1910, Григорий Левків в Соколівцї.

Повіт Бібрка.

24.

Пшеницю вусату микулицьку засїяв я 29. вересня разом зі своєю. Своя зійшла о 2 дни пізнійше, виколосила ся о 6 день пізнійше, а доспіла 7 день пізнійше.

Микул. вус.	видала	206	кґ.	зерна з послїдом,	а 405	кґ.	солом. з пол.
своя	„	184	„	„	362	„	„

Прислана пшениця ішла корчем, мала зерно грубе і брунатне, на причуд велике. Солома гарна, висока і тверда, доспіла виглядала немов щітка рівна. В порівнаню з тим своя пшениця виглядала мізерна і слабо розвинена, зерно дрібне, червоне, солома коротка і брунатно біла.

Тих 206 кґ. пшеницї посїяв я і по зборі відступив членам „Просьвіти“ як випробовану до дальшої сїйби.

Гнат Сиротюк в Звенигородї (п. Старе село).

7/XI. 1910.

Повіт Рогатин.

25.

Петкуське жито було дуже добре, корчувало ліпше, як домашне, стебло грубе і високе. Зібрано:

жита	петкуського	**200** кґ,	зерна	400 кґ.	соломи
„	домашного	**125** „	„	250 „	„

Пшениця микулицька гола мала солому малу, не корчувала добре і видаток був менший, як зі жита, зерна було 135 кг., а соломи 310 кґ. З домашної був такий сам вислїд. Але пшеницю поїли були миши ще на пни, як була зелена.

Гриць Рубашний, в Настащинї.

Повіт Долина.

26.

Петкуське жито видало менї **450** кґ. зерна а 675 кґ. соломи, а домашне **260** кґ. зерна а 564 кґ. соломи. Жито петкуське сильно ішло корчем, солома висока, колос не надто довгий, але грубий, зерно грубе і довге. Стебло грубе і не вилягає. З видатности сего жита я дуже вдоволений.

12/I. 1911. Федір Кальмук, в Мізунп старім.

Повіт Калуш.

27.

Вусату микулицьку пшеницю посіяно 19. жовтня разом зі своєю, кожду по 25 кг. на $^1/_4$ морґа. Обі відміни разом кільчили ся, зійшли і виколосили ся. Видаток був такий:

Микул. вус.	200 кґ. зерна з послїдом,	400 кґ.	соломи з половою
домашна	175 „ „ „	300 „	„ „

Прислана пшениця мала зерно велике, здорове, а стебло соломи так високе, як жита, ішла корчем, невилягала, не мала анї ржі, анї головнї. Домашна

пшениця мала зерно недородне, мізерне, стебло серединою загона більше, а краєм менше, стебло так високе, як ячменю, менше відпорне на ржу і головню. Проте за прислану відміну сердечно дякую.

22/XI. 1910. Микола Сеник, в Мостищу.

Повіт Богородчани.

28.

Петкуське жито видало з 25 кґ. 450 фунтів (225 кґ.), від свого жита більше о 65 кґ., а микулицька вусата пшениця 190 кґ., від своєї пшениці більше о 60 кґ. Збіже було о много висше від домашного, сходило о 5 день пізнійше, висипало ся о 4 дни пізнійше, а жниво було також о 1 день пізнійше.

28/XI. 1910. Стефан Богославець, в Зарічу.

Повіт Товмач.

29.

Жито петкуське і пшеницю микулицьку голу посіяно 24. вересня 1909.

Пшениця сходила разом з нашою пшеницею банаткою, колосила ся пізнійше о 10 день і о кільканайцять днів пізнійше прийшла до збору. Посуха їй пошкодила, бо запекла зерно.

Пшениця микулицька гола видала (з 25 кґ.)	150 кґ. зерна	а 560 кґ. соломи з полов.	
банатка своя „ „	180 „ „	440 „ „ „	

Петкуське жито сходило чомусь пізнійше, росло корчисто і сильно пірнато, колосило ся о яких 8 день пізнійше і пізнійше жало ся. Стебло сильне і грубе, не боїть ся вітру. Стебло домашного жита є тонше і менше, а колос дрібнійший.

Петкуське жито видало			
	з 25 кґ.	223 кґ. зерна	а 600 кґ. соломи з половою
домашне жито	„ „	202 „ „	536 „ „ „

Цілу належитість посилаю вам чеком. Писалисте, щоби за кошта перевозу відтягнути собі, я не відтягаю, а посилаю цілу належитість; як хочете, то відрахуйте за транспорт 1·70 К і возьміть на цїли „Просьвіти“.

17/X. 1910. Ф. Вербецький, в Нижневі.

30.

З присланого збіжа найліпше удало ся жито петкуське. Оно вийшло з зими дуже добре, було високе около 2 метри, не вилягало, а з копи видало 80 кґ., підчас коли домашне дало лише 50 кґ. Жито микулицьке було середного росту, одна копа дала 70 кґ., а з домашного 55 кґ.

Пшениця микулицька гола була гірша і дала менший видаток, як своя. За то микулицька вусата була добра, зійшла дуже добре, з зими вийшла ліпше, як своя, а одна копа тої пшениці дала 75 кґ. зерна, а своя лиш 50 кґ. Сего року була посуха, але зерно дуже гарне.

Іван Яцюк і тов. в Колинцях.

Повіт Снятин.

31.

25 кґ. петкуського жита видало менї 300 кґ. зерна чистого, здорового, як жолудь. А пшениця микулицька вусата видала 200 кґ. зерна. Того жита і пшениці богато людий в селї хоче тепер собі розмножити. За то насїнє складаю Вам сердечну подяку.

5/XI. 1910. Федір Книш, в Новоселици.

32.

Жито микулицьке посіяно 12. жовтня. Як підросло, було цілком відмінне від нашого. Солома висша, біла, колос довгий, прийшло тиждень вчаснійше, не висипало ся і не вилягало. Зерно здорове, сиве. Се жито видало 233 кґ. зерна, а домашне лиш 175 кґ. зерна з 25 кґ. посіяних на $^1/_4$ морґа. Сеґо року посіяв я жито микулицьке і петкуське для досьвіду, котре буде ліпше.

27/XI. 1910. Іван Фодчук в Туловій.

33.

Жито петкуське посіяно 28. вересня 1909. разом зі своїм по 25 кґ. на пів морґа землї. В осени обі відміни сходили слабо дуже задля посухи, аж на веснї пішло прислане жито корчем, було здорове, листнате і грубе. Моє було мізерне і листок вузкий, але виколосило ся і цвило вперед о тиждень від надісланого.

Збір був такий:

жито петкуське	177 кґ. зерна,	355 кґ. сол.,	9 кґ. полови
„ домашне	170 „ „	320 „	8 „

Зерно петкуського жита було гарне, добірне і сиваве, солома висока, тростовата. Жито се росте корчем і так не вилягає, хоч сего року всюди повалив жито вітер з дощем. Солома по вимолоченю мягка, гей пшенична, але на пни тверда. Зерно свого жита було помішане, здорове і дрібне, солома низша і тверда, та мимо того дуже вилягло. Жито то не росте так корчем.

Пшеницю микулицьку голу посіяно разом зі своєю 28. вересня. Збір був такий:

пшениця микул. гола	127 кґ. зерна,	281 кґ. соломи,	8 кґ. полови
„ домашна біла	113 „ „	256 „ „	7 „ „

Прислана пшениця мала зерно гарне, повне, со-

лому довгу, не вилягала і була відпорна на ржу. Моя пшениця мала подостатком сніти, солому меншу і менше росла корчем.

Виходить з того, що прислане жито і пшениця є ліпші відміни від домашних.

12/XII. 1910. Николай Кузик, в Туловій.

Повіт Заліщики.

34.

Вислід проб з відмінами жита був такий:

жито	петкуське	275 кґ. зерна,	575 кґ. соломи,	10 кґ. полови
„	микулицьке	266 „ „	455 „ „	10 „ „
„	домашне	240 „ „	394 „ „	17 „ „

Як видно є велика ріжниця від наших старих відмін.

Павло Найдан і Дмитро Мартинчук
в Дзвинячи п. Дуплиска.

15/XI. 1910.

35.

Жито микулицьке видало з 25 кґ.:

90 снопів, **210** кґ. зерна, 170 кґ. соломи

домашне видало:

78 снопів, **152** кґ. зерна, 140 кґ. соломи.

Рівночасно посилаю вислїди досьвідів зі штучними навозами (подаємо на иншім місци. *Ред.).*

Лука Навізівський в Ворвулинцях.

13/XI. 1910.

Повіт Гусятин.

36.

Петкуське жито посіяв я в городі 30. вересня 1909. Зійшло о три дни пізнїйше, як своє. На веснї, як сніг стопив ся, то з мого насїня вийшло дуже красне жито, а прислане виглядало о третину гірше. Як

зачали перепадати дощі, то прислане жито розкорінило ся і стало дуже густе і листясте. Виколосило ся 24. мая, а своє 12. мая. Тепер було одно другому не подібне. Прислане жито доходило близько 2 метрів величини, а солома що до грубости рівнала ся трощі. Збір був такий з 25 кґ.:

петкуське жито:	110 сноп.,	310 кґ. зерна.	635 кґ. сол.,	18 кґ. пол.
своє „	90 „	195 „ „	427 „ „	27 „ „

Зроблена проба оказала проте, що петкуське жито є далеко кориснійше від жита з мого насіня.

Пшеницю микулицьку вусату посіяв я в поли, де була земля суха, проте не зійшла добре і на весні свою мусів переорати, а прислана була дуже мала і рідка, видала 105 снопів, а 124 кґ. зерна, 250 кґ. соломи і 60 кґ. полови.

Іван Остапчук Антона в Кривенькім.

11/XI 1910.

Повіт Теребовля.

37.

Жито петкуське посіяв я 16. вересня, оно видало 170 кґ. зерна і 278 кґ. соломи, а своє видало 150 кґ. зерна і 200 кґ. соломи.

Пшениця микулицька вусата видала 200 кґ. зерна, а 350 кґ. соломи, а пшениця своя видала 125 кґ. зерна, а 289 кґ. соломи.

Солома зі спровадженого збіжа значно більша і стебло грубше, зерно також грубе, а своє дуже дрібне. Взагалї сего року озимина не була добра на солому, але з присланого збіжа видаток на зерно значно ліпший.

Василь Апостол в Ласківцях.

5/XI. 1910.

V. Досьвідне поле в Скнилові к. Львова при монастири Братів Студитів.

В осени 1908. р. розпочато з ініциятиви п. Гарасевича, учителя господарства при Товаристві „Просьвіта“ і о. Ганицького, пароха Рудна переводити систематичні полеві досьвіди при монастири братів Студитів в Скнилові під Львовом під наглядом Товариства „Просьвіта“. В р. 1908/09 і 1910 переводжено досьвіди з тим, як ділають ріжні роди штучних навозів на тій земли, а в 1910. р. роблено також і проби з уліпшеними відмінами збіж, та з управою збіжа методою Демчинського. Земля в тій стороні є тяжка глина (дилювіяльна), якій дуже здало би ся дренованє.

Досьвіди зі штучними навозами в 1909. році

виконано на вівсї, на окопових ростинах, як бараболя, морква і бураки, та на кінськім зубі. Тут подаємо вислїди тих досьвідів разом з фотоґрафічними знимками урожаю з поодиноких парцель.*) Досьвіди виконувано на одноарових парцельках.

---

*) Фотоґрафічні знимки робив С. Кузик.

I. Досьвід на бараболях.

Парцеля I.	II.	III.
Наводжено на 1 ар:		
I. без навозу	II. 4 кґ. суперфосфату	III. 4 кґ. суперфосфату 2 кґ. 40% потасової соли.
Зібрано з одного ара бараболь:		
I. 100 кґ.	II. 154 кґ.	III. 175 кґ.
Збір бараболь з одного гектара (100 арів)*):		
I. 100 метр. сот.	II. 154 метр. сот.	III. 175 метр. сот.
то є більше як на парцели без навозів о		
—	54 метр. сот.	75 метр. сот.

*) Один морґ має 57 арів, проте на гектар іде один морґ і сїм осьмих частий морґа, або кругло беручи два морґи.

2. Досьвід на пастівних бураках.

Наво́жено на 1 ар:

	I.	II.	III.	IV.
	чілійськ. салітри 1 кґ.	чіл. салітри 1 кґ.	чіл. салітри 1 кґ.	без навозів
	40% потас. соли 2 кґ.	потас. соли 2 кґ.	—	—
	суперфосфату 4 кґ.	—	—	—
Зібрано з одного ара бураків:	450 кґ.	370 кґ.	240 кґ.	190 кґ.
Збір бураків з одного гектара:	450 метр. сот.	370 метр. сот.	240 м. сот.	190 м. сот.
то є більше, як на парцели без навозів о:	260 м. с.	180 м. с.	50 м. с.	—

3. Досьвід на пастівній моркві.

Навожено на один ар:

I.	II.	III.
40% потасової соли 2 кґ.	—	—
суперфосфату 4 кґ.	суперфосфату 4 кґ.	—

З одного ара зібрано моркви:

I.	II.	III.
227 кґ.	155 кґ.	69 кґ.

В перераховаую на гектар:

I.	II.	III.
227 метр. сот.	155 м. сот.	69 м. сот.

то є більше, як на ненавоженій парцели о:

I.	II.	III.
158 метр, сот.	86 м. сот.	—

4. Досьвід на кінськім зубі.

Ужиті навози:

	I.	II.	III.	IV.	V.
	суперфосфат	—	—	—	—
	чілїй. салїтра,	чіл. салїтра	—	чіл. салїтра	—
	40% потас. сіль,	40% пот. сіль	40% пот. сіль	—	—

Образок представляє найлїпше, на котрій парцели кінський зуб був найбуйнїйший, та найвисше виріс.

5. Досьвід на вівсі

(в перерахованю збору з ара на гектар).

Парцеля	Навезено на 1 гектар	Зібрано з 1 гектара		Супроти негноєного поля зібрано більше	
		зерна	соломи	зерна	соломи
		в метричних сотнарах			
I.	без навозів	12·4	17·55	—	—
II.	200 кґ. суперфосфату 100 кґ. 40% потас. соли	16·5	24·5	4·1	6·95
III.	400 кґ. суперфосфату 160 кґ. чілйськ. салїтри	24·0	38·2	11·6	20·65
IV.	400 кґ. суперфосфату 100 кґ. чілїйськ. салїтри 200 кґ. потасової соли	26·5	40·0	14·10	22·45

З повисших досьвідів бачимо, що найбільший полїток з поля був тодї, коли дано не один навіз, але три роди навозу, суперфосфат, салїтру і потасову сіль, то є коли землю збогачено не одним лише кормовим складником, але трома, а що найменше двома головними складниками поживними ростин, а се фосфоровим квасом (в суперфосфатї), потасом (в 40% потасовій соли) і азотом (в чілїйській салїтрі).

Досьвіди зі штучними навозами в 1910 р.

переведено на пшениці, житї, вівсї та бараболи. Тут подаємо вислїди перераховані вже з ара на гектар.

Парцеля число	Навожено на гектар	Видаток з гектара		Зібрано більше, як на ненавоженім поли	
		зерна	соломи	зерна	соломи
		в метричних сотнарах			
	1. Досьвід з микулицькою пшеницею (по конюшинї)				
I.	без навозу	18·7	40·8	—	—
II.	300 кґ. суперфосфату . 150 кґ. 40% потас. соли	29·0	48·75	10·3	7·95
III.	400 кґ. суперфосфату . 200 кґ. потасової соли	31·0	56·4	12·3	15·6
	2. Досьвід з микулицькою пшеницею (по вівсї)				
I.	без навозу	10·0	17·0	—	—
II.	300 кґ. суперфосфату . 200 кґ. 40% потас. соли	15·0	22·5	5·0	5·5
III.	400 кґ. суперфосфату . 150 кґ. 40% потас. соли	19·5	30·0	9·5	13·0
	3. Досьвід з домашним житом (по вівсї).				
I.	без навозу	16·5	33·4	—	—
II.	300 кґ. суперфосфату . 200 кґ. 40% потас. соли	19·25	44·25	2·75	10·85
III.	400 кґ. суперфосфату . 150 кґ. 40% потас. соли	25·0	56·0	8·50	22·60

Парцеля число	Навожено на гектар	Видаток з гектара		Зібрано більше, як на ненавоженім поли	
		зерна	соломи	зерна	соломи
		в метричних сотнарах			
	4. Досьвіди з микулицьким житом (по вівсї).				
I.	без навозу	17·5	32·0	—	—
II.	300 кґ. суперфосфату . 200 кґ. 40% потас. соли	19·25	40·75	1·75	8·75
III.	400 кґ. суперфосфату . 150 кґ. 40% потас. соли	20·2	41·51	2·70	9·51
	5. Досьвід з високолитовським житом (на конюшинї)				
I.	без навозу	20·7	43·8	—	—
II.	200 кґ. суперфосфату .	24·3	53·65	3·6	9·85
III.	400 кґ. суперфосфату 150 кґ. 40% потас. соли	27·7	62·7	7·0	18·9
	6. Досьвід з ячменем (по гречцї).				
I.	без навозу	10·85	19·15	—	—
II.	200 кґ. суперфосфату .	13·55	24·45	2·7	5·3
III.	300 кґ. суперфосфату . 100 кґ. 40% потас. соли	17·0	27·0	6·15	7·85
	7. Досьвід з вівсом (по житї).				
I.	без навозу	15·2	15·3	—	—
II.	200 кґ. суперфосфату .	17·3	18·7	2·1	3·4
III.	300 кґ. суперфосфату .	19·7	20·3	4·5	5·0
IV.	400 кґ. суперфосфату 100 кґ. 40% потас. соли	21·2	23·8	6·0	8·5

8. Досьвід з навоженєм під бараболю.

	зібрано з гектара
I. без навозу	153 м. сот. бараболь,
II. 400 кґ. суперфосфату	173 м. сот. бараболь, надвижка 20 м. с.
III. 400 кґ. суперфосфату (сипаного під кождий корч з осібна)	193 м. сот. бараболь, надвижка 40 м. с.

Повисші досьвіди виказують рівнож, що повний навіз забезпечує найвисший урожай. Ріли не вистарчає дати лиш один рід навозу, але треба постарати ся о додаток ріли всїх трох поживних складників, то є фосфорового квасу, потасу і азоту. Бачимо, що та сама пшениця навожена тими самими навозами дала більший збір на конюшиниску, як на вівсяниску. Се з тої власне причини, що на конюшиниску земля мала крім фосфорового квасу і потасу, доданого ріли в штучних навозах ще і подостаток азоту, який, як звісно збирає конюшина з повітря своїми корінями. Те саме бачимо і при житї.

При бараболи оказало ся, що богато більший був збір, коли суперфосфат сипано під кождий корч з осібна, нїж коли розсїяно по цїлім поли. Се вимагає однак більше працї і сей спосіб можна практикувати там, де можна мати дешево роботу.

Инші досьвіди. Досьвіди з уліпшеними відмінами збіжа, роблені в Скнилові випали так:

микулицьке жито видало	з 25 кґ.	300 кґ.
микулицька пшениця гола	з 25 кґ.	275 кґ.
микулицька пшениця вусата	з 25 кґ.	212 кґ.

Роблено також проби з обрібкою збіж методою російського інжинїра Демчинського, яку він підглянув в Китаю і примінив в Европі. Сей спосіб полягає на тім, щоби через відповідну обрібку і пригортанє молоді ростинки збіж помістити глубше в земли, через

що ростина іде значно більше корчем і з одного зерна видає нераз кільканайцять стебел. Ся метода має ту недогоду однак, що вимагає дуже богато праці. Пробу роблено з ячменем. На двох арах посаджено 1·6 кґ. насіня, а зібрано 49 кґ. ячменю, зерна грубого і красного. З морґа було би в той спосіб 14 метр. сотн., а з гектара 24·5 метр. сотн. В 1911. р. проби з обрібкою збіж методою Демчинського, як також досьвіди зі штучними навозами ведено дальше.

VI. Як закладати досьвідні поля?

(Додаток.)

Про значінє досьвідних піль ми вже говорили. Рільничі досьвіди мають причиняти ся до ширеня господарського поступу та переконувати про корисність і поплатність нових господарських способів.

Рільничі досьвіди можна закладати в ріжних цілях, чи коли хочемо переконати ся, які штучні погної на нашій земли найліпше ділають, або коли хочемо вибрати найвідповіднійшу для даної землї відміну збіжа чи иншої господарської ростини або найвідповіднійший спосіб обрібки землї. Є то прості досьвіди, які не потребують анї дуже великих відомостий, анї великих трудів, анї навіть помочи фахових рільничих заведень, але лише доброї волї, та старанного і точного переведеня.

З описів ріжних досьвідів на попередних сторінках може шан. читач зміркувати, як переводити такі досьвіди, але мимо того подамо ще вказівки, потрібні при закладаню досьвідних піль. Коли би читач захочений вислїдами досьвідів схотїв і у себе перевести який досьвід, то в низше поданім поученю найде по-

трібні вказівки. Щоби досьвід мав вартість, мусить бути після тих вказівок переведений. Інакше з досьвідного поля, хибно переведеного нема ніякого хісна, а вислїди такі можуть господаря лиш змилити і принести шкоду.

Загальні уваги.

При виборі місця під досьвідне поле треба мати се на увазї, що на всїх передїлках ростини мусять находити ся в однакових условинах зросту. Лиш тодї можна порівнувати вислїди з поодиноких передїлок.

Длятого досьвідне поле треба вибирати на однаковій земли, що є однаково урожайна, однако вогка, однако пропускальна, має однакову підпочву, є однако гноєна і оброблювана. Не можна вибирати поля, що має якісь хиби, прим. є підмокле, каміннисте, забурянене і т. ин. Досьвідна парцеля повинна бути по можности серед поля, не зараз при межи, а що важнїйше, далеко від дороги.

Ґрунту, що в одній своїй части був інакше навожений, як проча часть (хочби навіть перед кількома роками) не можна призначувати під досьвід. Земля повинна бути рівна, без значних заглублень і горбів, повинна мати лиш один спад, не дуже значний. Коли на досьвіднім поли випаде перегін чи розплуга, то має іти через всї передїлки.

Досьвідне поле цїле повинно бути однаково оброблене і в спосіб, уживаний в данім господарстві. Всї роботи при обрібцї досьвідного поля треба виконувати в однім часї на цїлім просторі. Не можна прим. одну половину зорати в осени, а решту на веснї, або одну часть заволочити і завалкувати, а другу нї. Інакша обрібка досьвідного поля лиш тодї є потрібна, коли

при помочи досьвіду хочемо переконати ся про вплив ріжних способів обрібки землї.

По оброблену рілї, а перед засївом треба досьвідне поле розділити на тільки передїлок, кільки хочемо мати, а на рогах треба зазначити сильними коликами, які мають лишити ся, аж доки не зберемо ростини з поля. Кожда передїлка має бути розділена межою (стежкою) на дві стопи широкою. Така сама межа має відграничати ціле досьвідне поле від решти поля. Конечне є се тому, щоби погної призначені на одну передїлку при розсїваню не дістали ся на другу, та щоби не змішати з собою ріжні відміни збіж.

Насїня на досьвідне поле давати тільки, як звичайно дає ся в господарстві на такий сам кавалок поля. Всї передїлки треба засїяти одного дня і в одинаковий спосіб, з виїмкою тих досьвідів, в яких ходить нам о пізнанє, котрий спосіб сїйби є лїпший. Ціле досьвідне поле треба обсїяти тою самою відміною господарської ростини. До досьвідів зі штучними погноями треба уживати краєвих відмін ростин, отже зовсїм певних. При досьвідах зі штучними погноями обсїває ся насїнєм відразу ціле досьвідне поле разом з межами.

Як збіже зійде, то на стежках між парцелями треба ростини знищити. Можна від колика до колика перетягнути шнур і за шнуром знищити на стежках рістню. Пшеницю, посїяну на досьвіднім поли добре є заволочити, жито нї. Збіже можна полоти, особливо як не можна було його заволочити.

Всї роботи в часї зросту, як сапанє, обгортанє, поленє і т. и. треба на всїх передїлках виконувати одинаково і одної днини.

З кождої передїлки ростини збирає ся осібно. Збіже треба жати серпом і то в міру того, як збіже доходить на ріжних передїлках, бо прим. на азотових навозах збіжа доходять пізнїйше, а на фосфорових скорше. Всї снопи повинні бути однаково грубі. Збіже молотити цїпами.

Вислїди з поодиноких парцель не вистарчає оцїнити від ока, але треба докладно все зважити. При збіжах треба з кождої парцелї зважити немолочені снопи, а відтак зерно з послїдом. З ріжницї тих чисел будемо знати вагу соломи і полови. При бараболи і бураках треба зважити осібно з кождої парцелї корінє, а відтак гичку.

Все те треба записати, дальше, коли засїяно ростини і навози, та уваги про зріст ростин, а також чи засїви були ушкоджені бурями, градом, виляганєм, ржою, снїтию, ростинними шкідниками і т. ин.

Досьвідні поля зі штучними навозами.

З наведених в тїй книжцї численних досьвідів бачили шан. читачі, що штучні погної всюди збільшали урожайність землї і тому заслугують на ужитє. Але бачили ми також, що на однїй земли той погнїй, а на другїй инший давав лїпші урожаї.

Причина сего є та, що не всї землї потребують однакових поживних складників, отже і однакових навозів. З чотирох головних кормів ростин, а се фосфорового квасу, потасу, азоту і вапна одна земля потребує сего складника більше, а друга иншого. Через се на однїй земли лїпшим покаже ся фосфоровий погнїй, а на другїй прим. потасовий.

Ужитє штучних погноїв лиш тодї оплачує ся, коли з погноями додамо земли тих складників, яких

она найменше має. Найліпшим способом переконати ся, чого земли бракує, є досьвідне поле. Заки будемо уживати штучних погноїв в більших скількостях, на наших полях, добре є насамперед випробувати на малім кавалку при помочи досьвідного поля, якого кормового складника, отже якого погною дана земля найбільше потребує.

Господар ставить питанє: котрого кормового складника найбільше потребує моя земля, азоту, потасу, фосфорового квасу чи вапна? Щоби дістати на се відповідь, закладає досьвідне поле і на поодиноких переділках пробує ся впливу штучних навозів, що мають ріжні кормові складники. Як фосфоровий навіз дає ся суперфосфат або томасину, як потасовий 40% потасову сіль або каініт, як азотовий чілійську салітру або амонякову сіль (амоняковий сірчан).

Досьвід, яким хочемо дізнати ся про кормові потреби нашої землї, можна заложити після двох способів, при однім досьвідне поле буде складати ся з 8 переділок, а при другім лиш з 5.

Таке досьвідне поле після **взірця А)** виглядає так:

1. потасовий навіз	3. фосфоровий навіз	5. фосфоровий і потасовий навіз	7. без нічого
2. потасовий і азотовий навіз	4. фосфоровий і азотовий навіз	6. фосфоровий, потасовий і азотовий	8. азотовий навіз

Потасовий навіз в однаковій скількости дає ся

на 1., 2., 5. і 6 переділку, фосфоровий на 3., 4., 5. і 6. переділку, а парцелі 2., 4., 6., 8. дістають азотовий навіз. В осени з полону на поодиноких переділках довідаємо ся про ділане: самого потасу (1), самого фосфорового квасу (3), самого азоту (8), без нічого (7), потасу і азоту (2), фосфор. квасу і азоту (4), фосфор. квасу і потасу (5), фосфорового квасу, потасу і азоту (6).

Щоби не робити аж 8 переділок, можна зробити досьвідне поле після такого пляну: **(взорець Б)**:

1.	2.	3.	4.	5.
нічо	фосф. квас і азот	фосф. квас і потас	фосф. квас, азот і потас	потас і азот

1. парцеля не дістане нічого, 2. парцеля дістане навіз фосфоровий і азотовий, 3. парцеля дістане навіз фосфоровий і потасовий, 4. парцеля дістане навіз фосфоровий, потасовий і азотовий, 5. парцеля дістане навіз потасовий і азотовий.

Сей досьвід також вистарчає і дає відповідь, яких кормових складників потребує та земля. Як хочемо пізнати вплив прим. потасу, то порівнаємо вислїди парцелї 2. з 4. і побачим, чи додаток потасу на парцели 4. збільшив урожай, чи ні. Про ділане фосфорового квасу переконаємо ся з порівнаня переділки 5. і 4., а з порівнаня переділки 3. з 4. про ділане азотового навозу.

Щоби досьвіди не вийшли дуже замотані, опускає ся звичайно вапно. Досьвід з вапном треба зробити осібно, прим. на трох переділках, на одній даємо саме вапно, на другій вапно разом з трома прочими

складниками (азотом, потасом і фосфоровим квасом), а трету лишаємо без навозів. Або можна заложити два досьвідні поля, одно на вапнованім ґрунті, друге на невапнованім.

Повторенє досьвідів. Щоби мати зовсім певні вислїди, то не вистарчає заложити одно досьвідне поле, бо з одного можуть часом бути вислїди случайні. Лїпше є заложити побіч себе два або три такі самі досьвідні поля. Тодї є більша контроля досьвіду і вислїди такі можемо уважати за цїлком певні і правдиві.

Як великі мають бути передїлки? Се залежить від того, кілько місця маємо. Найлїпше закладати досьвіди так, щоби кожда передїлка мала 1 ар (довжини 10 м., ширини 10 м.). Тодї досьвідне поле після взірця А. заняло би 8 арів, а після взірця Б. 5 арів. Передїлки можуть бути також і менші, піварові (5 м. × 10 м.), або чверть арові (5 м. × 5 м.). Коли робимо передїлки менші, то добре є те саме досьвідне поле повторити, то є заложити два або три рази. Всї передїлки мусять бути однаково великі, бо лиш тодї можна вислїди з них порівнувати.

Кілько навозів давати? На поодинокі передїлки не треба давати навозів за богато, лише в такім відношеню, як звичайно дає ся на морґ або гектар. Коли прим. на гектар даємо 250 кґ. суперфосфату, то на передїлку одноарову дамо 2·5 кґ., а не можна всипати на ту передїлку прим. аж 10 кґ., бо се не мало би потому нїякої вартости. Томасини дає ся на арову передїлку 3—5 кґ., каінїту 4—7 кґ., суперфосфату 2·5—4 кґ., салїтри 1—2·5 кґ., амонякової соли 1·5—2·5 кґ., потасової соли 1·5—2·5 кґ. На гірших землях треба більше навозів давати, на лїпших дещо

менше. Даного навозу треба сипати однакову скількість, прим. коли маємо дати 2 кґ. суперфосфату, то на всїх передїлках, де приходить суперфосфат, дає ся по 2 кґ., а не прим. на одній 2 кґ., а на другій 4 або 5 кґ. Так поступаємо лиш тодї, коли хочемо переконати ся про вплив ріжних скількостий навозів.

Під якими ростинами закладати досьвіди? Ростинами, які найліпше надають ся для досьвідів зі штучними погноями, є окіпні: бураки (пашні або цукрові) і бараболї, бо они довго остають на рілї і мають час використати навози, а по друге на вагу дають богато маси, через що ріжниця в вазї на кілька кґ. що не викличе великих хиб в обраховуваню вислїдів. Добрими є також озимини (жито і пшениця) а рівнож може бути і овес.

Тепер подаймо *приміри практичного переведеня* досьвідного поля після взірця А. і Б. Приймім, що досьвід закладаємо на поли зоранім в осени, на яке з весною прийдуть пашні бураки або бараболя. Передїлки є одноарові. Тодї досьвідне поле після взірця А. виглядало би так:

40 м.

20 м.					10 м.
	1. потасової соли 2 кґ.	3. суперфосф. 3 кґ.	5. суперфосф. 3 кґ., потас. соли 2 кґ.	7. без нїчого	
	2. потас. соли 2 кґ., чілїйс. салїтри 1·5 кґ.	4. суперфосф. 3 кґ., салїтри 1·5 кґ.	6. суперфосф. 3 кґ., потас. соли 2 кґ., салїтри 1·5 кґ.	8. салїтри 1·5 кґ.	

10 м.

На ціле досьвідне поле вийде суперфосфату 12 кг., 40% потасової соли 8 кг.. чілійської салітри 6 кґ. А що досьвід добре є повторити другий раз, в такім случаю потреба би суперфосфату 24 кґ., потасової соли 16 кґ., салітри 6 кґ.

Після взірця Б., який більше припоручаємо, досьвід виглядав би так:

← 50 м. →

1.	2.	3.	4.	5.
нічо	суперфосф. 3 кґ., салітри 1·5 кґ.	суперфосф. 3 кґ., потас. соли 2 кґ.	суперфосф. 3 кґ., потас. соли 2 кґ., салітри 1·5 кґ.	потас. соли 2 кґ., салітри 1·5 кґ.

← 10 м. → (висота); 10 м. (ширина передїлки)

Тут треба отже суперфосфату 9 кґ., чіл. салітри 4·5 кґ., 40% потас. соли 6 кґ., або коли досьвід другий раз повторюємо, 18 кґ. суперфосфату, 9 кг. салітри, 12 кґ. потасової соли.

Замість суперфосфату можна дати по 4 кґ. томасини, замість потасової соли 5—7 кґ. каініту, а місто салітри по 2 кг. амонякового сірчану. Всї ті навози треба однак розсїяти вже в осени.

В тих досьвідах не можна давати навіз, що має той сам кормовий складник, в ріжних видах, прим. на одну передїлку суперфосфат, а на иншу як фосфоровий навіз томасину. Коли вже вибрано один навіз, прим. суперфосфат, то той навіз треба дати на дотичних передїлках.

Як розсївати навози? Порцию штучного навозу, призначеного на кожду парцелю, треба добре відважити, по відваженю всипати до осібного начиня, або мішочка, (по розтовченю навозу на мілкий поро-

шок), опісля висїяти змішавши з мілкою землею, піском або торфом. Сїяти треба в часї спокійнім без вітру, аби вітер не заніс навозу поза призначену переділку. При краях передїлки сїяти треба зігнено, щоби рука сївача була як найблизше землї. Томасину, каініт і амоняковий сїрчан розсїяти вже в осени, суперфосфат і потасову сіль дати з весною, але бодай на тиждень перед сїйбою. По засїяню ростини можна посипати лише салїтрою, найлїпше в двох порциях, одну, як ростини зійдуть, а другу по 3—4 тижнях. При озиминах суперфосфат і потасову сіль дає ся в осени, салїтри третину в осени, а решту на веснї.

Коли ростини з кождої передїлки осібно зберемо, полон зважимо і порівняємо вислїди, то побачимо, котра передїлка дала найбільший урожай, отже які навози на тій земли найлїпше дїлають. Звичайно найлїпший вислїд показує повний навіз, то є коли ми земли додамо в навозах всї три кормові складники.

Тепер треба ще обрахувати, котрі навози найлїпше оплатили ся в тім досьвідї. Тут треба обрахувати, кілько коштували погної, о скілько збільшили они урожай в порівнаню до ненавоженої парцелї, та чи і як тота надвижка урожаю оплатила кошта гноєня. Щоби мати лїпший образ, треба вислїди з одноарових парцель перерахувати на морґ, множачи через 57 (морґ = 57 арів), або на гектар, множачи через 100. (Обрахованє поплатности переведено в наших звітах на стор. 49. і 68.) Рахунок покаже, котрі навози найпоплатнїйше уживати. Переважно найлїпше оплачує ся повне навоженє, всїма трома родами навозів, але на деяких землях лїпше оплатять ся лиш два або навіть один рід навозів. А деколи буває так, що кошта навоженя є більші, як осягнена тим надвижка

полону і тоді оказала би ся непоплатність ужитя штучних навозів, (очевидно, коли цілий досьвід є впрочім добре переведений).

Лучає ся також так, що штучний навіз, ужитий в малій скількости не підносить зиску, а коли його дамо трохи більше, то значно збільшить урожай. Тут треба переконати ся, в якій скількости даний навіз найпоплатнійше уживати. В тій цїли також треба заложити досьвідне поле і на кількох передїлках дати той сам навіз в ріжних скількостях, на прим. суперфосфату на одній парцели 3 кґ., на другій 2 кґ., на третій 4 кґ., а четверту лишити без навозу. Тодї побачимо, котра скількість дала найбільший урожай, а котра найбільше оплатила ся.

Досьвідні поля зі штучними навозами можна закладати в инших цїлях, щоби вияснити всякі инші питаня. Так прим. найпростїйшим досьвідом буде, коли хочемо переконати ся, чи на нашій земли є потрібний фосфоровий навіз (томасина або суперфосфат). Тодї закладаємо таке досьвідне поле (парцельки 1-арові):

1. нїчо	2. томасини 3 кґ.	3. нїчо	4. томасини 3 кґ.

Ріжниця між першою а другою передїлкою покаже нам вплив томасини. Для порівнаня та більшої певности додаємо ще такі самі передїлки 3. і 4.

Подібний досьвід можна робити і з иншими родами навозів тодї, коли ходить нам о пізнанє впливу одного кормового складника.

Або хочемо переконати ся, котрий з ріжних родів навозів прим. фосфорових, суперфосфат, томасина чи кістяна мучка на нашій земли є найвідповіднійший. Тоді робимо досьвід після такого пляну:

1.	2.	3.	4.
томасина	суперфосф.	нїчо	кістяна мучка

або ще ліпше після такого взірця:

1.	2.	3.	4.	5.
без навозу	азот, потас	азот, потас, фосф. квас в суперфос.	азот, потас, фосф. квас в томасині	азот, потас, фосф. квас в кістяній мучці

На одноарові парцелї можемо дати томасини і кістяної мучки 3 кґ., суперфосфату 2·5 кґ.

В подібний спосіб можна випробувати що ліпше, каініт, чи 40% потасова сіль або салїтра, чи амоняковий сїрчан і т. д.

Коли би досьвід в першім роцї не приніс навіть видимих вислїдів, то треба ще і в слїдуючих лїтах на те досьвідне поле звертати увагу, бо дїланє навозів може бути слїдне ще в другім або третім роцї.

В господарстві буває звичайно не однакова земля, тому досьвідами треба випробувати вплив штучних навозів на ріжних землях свого господарства.

Про закладанє досьвідів зі штучними навозами є мова також у „Взірцевім Господари“ уступ 29. на стор. 114—117 і той розділ радимо також перечитати.

Досьвідні поля з навозами на сїножатях.

На стор. 42. і 43. подали ми плян, після якого належить закладати досьвіди зі штучними погноями на сїножатях, коли ходить о пізнанє впливу томасини і каінїту. В послїдних часах що раз більше вводить ся гноєнє сїножати і азотовими навозами (чілїйською салїтрою). Можна отже і на сїножати перевести досьвід з трома родами навозів, томасиною, каінїтом і чілїйською салїтрою після такого взірця:

1. томасини 3 кґ.	нїчо	2. каінїту 8 кґ.
нїчо	3. чілїйськ. салїтри 1 кґ.	нїчо
4. томасини 3 кґ.. каінїту 8 кґ.	нїчо	5. томасини 3 кґ, каін. 8 кґ. чіл. салїтри 1 кґ.

30 м. (по боці) — 30 м. (долом)

Парцельки ті є одноарові. Томасини треба тут 9 кґ., салїтри 3 кґ., каінїту 24 кґ.

Досьвідні поля на сїножатях треба закладати на місци однаковім, по можности рівнім, не дуже спадистім і не підмоклім. Досьвід на мокрій сїножати не має нїякої вартости, бо підмокла сїножать доти нїчо не варта, доки її не осушить ся. Купини треба розкинути, а мох здерти. Томасину і каінїт найлїпше розсїяти

в осени, а як не встигли в осени, то можна ще вчасною весною. Салїтру сїє ся на весну. В осени і на весну не можна на досьвідних парцелях пасти. З кождої передїлки осібно треба зважити сїно і отаву. На другий рік треба також подивити ся на досьвідне поле, чи і о скілько вплив погноїв був ще слїдний. Подібні досьвіди можна закладати і на пасовисках.

Про закладанє досьвідів з ублагородненими відмінами ростин не будемо тут розводити ся, а відсилаємо цїкавих до того, що в тій справі є сказано у „Взірцевім Господари" на стор. 414 і 415.

При помочи досьвідного поля повинен кождий господар переконати ся, чи і яких штучних погноїв має уживати на своїй земли. Тому закладанє досьвідних піль припоручаємо як найбільше нашим хлїборобам. Проба така мало коштує, а дає велику користь, бо показує чого земли потреба. А коли хто хотїв ще яких пояснень в справі рільничих досьвідів, то радимо звернути ся до Товариств „Просьвіта" або „Сїльський Господар" у Львові, відки дістане потрібні вказівки, а в деяких случаях і штучні навози на досьвіди.

Поазбучний показчик.

(Числа означують сторони книжки.)

Спис повітів та місцевостий, з яких поміщено звіти.

Повіти:

Місцевости:

Спис осіб, яких звіти поміщено.

Справлене ошибок:

Стор.	39	6	рядок з гори	місто:	в Щепитах	має бути:	в Щеплотах.
„	41	9	„ „	„	з рілї	„ „	з сїножати.
„	49	9	„ з долин	„	друга	„ „	трета.
„	49	4	„ „	„	трета	„ „	четверта.

Зміст.

